

Bílé Biele Karpaty

časopis moravsko-slovenského pomezí

1/2019

40 Kč / 1,50 €

Naše krajiny

40 rokov CHKO Biele Karpaty

LIFE už podruhé pomáhá

Cesta za chlebem

Máme se bát kůrovce?

9 771211 363000

Na čo sú dobré výročia

V júli 2019 uplynie štyridsať rokov od vyhlásenia Chránenej krajiny oblasti Biele Karpaty. Vyhlásilo ju vtedajšie Ministerstvo kultúry SSR na výmere 62 808 hektárov. V roku 1989 bola novou vyhláškou výmera upravená na 43 519 ha. Zaujímá vás, ako vtedy pred štyridsiatimi, resp. tridsiatimi rokmi odôvodnili vytvorenie CHKO Biele Karpaty?

„Nariadenie ministra – plnomocníka vlády Československej republiky pre správu Slovenska č. 155/1919 o právomoci Vládneho komisariátu na ochranu pamiatok na Slovensku“, ktorým sa začala písať história slovenskej štátnej ochrany prírody. Od začiatku bola zviazaná s pamiatkovou starostlivosťou a toto spoluzitíe trvalo až do roku 1981, kedy sa vznikom Ústredia štátnej ochrany prírody v Liptovskom Mikuláši osamostatnila.

Zacitujme si z vyhlášky: „Účelom ochrany oblasti je zachovanie a zveľadovania ukážkových častí rázovitej krajiny Bielych Karpát, Myjavskej pahorkatiny, Chvojnickej pahorkatiny a Považského podolia, klimatických, vodných, pôdnych a lesných pomerov, zdravotnerekreačných hodnôt, bohatstva zverí, rýb, opelovačov a celkovej druhovej pestrosti flóry a fauny, ako aj rozptýlených prírodných útvarov osobitného vedeckého, kultúrno-výchovného a estetického významu a zabezpečenia ich optimálneho využitia. Ochrana prírody, zachovanie krajinného rázu oblasti a dodržiavanie podmienok jej ochrany je povinnosťou všetkých orgánov a organizácií, ktoré pôsobia na tomto území, ako aj občanov, ktorí majú v oblasti bydlisko alebo sa v nej zdržiavajú.“

Náš postoj k výročiam a jubileám môže byť rôzny. Niektorí ich pojme ako výbornú príležitosť na zábavu a slávenie, niektorí si v dnešnej rýchlej dobe ani nevšimnú, ďalší pre množstvo práce nemá čas na nejakú oslavu. Ja osobne si myslím, že výročia sú práve tým impulzom, ktorý nás má zastaviť a primäť k tomu, aby sme sa pozreli dozadu, na to, čo sme urobili. Aby sme bilancovali, hodnotili, urobili štatistiku i reflexiu, pripomenuli si úspechy aj neúspechy. Aby sme to, čo sa nepodarilo, nebrali ako prehru, ale ako výzvu. Aby sme to dobré a vydarené patrične pochválili a oslávili.

Tento rok si pripomínáme aj jubilejných sto rokov od vzniku štátnej ochrany prírody na Slovensku. V roku 1919 bol vydaný základný dokument pod názvom

Na oslavách výročí oceňujem jednu vec. Často prispejú k tomu, aby vzniklo

niečo užitočné a pekné zároveň. Niečo, čo bude výročie pripomínať. Príťažlivý plagát, pamätná pohľadnica, hodnotiacia publikácia alebo poštová známka. Práve tým posledným spomienkovým predmetom si Správa CHKO Biele Karpaty pripomenie svoje jubileum. Slovenská pošta skutočne pripravuje vydanie špeciálnej poštovej známky k 40. výročiu založenia CHKO Biele Karpaty, ktorá bude slávnostne uvedená 11. 10. 2019 na konferencii s terénnou exkurziou v čarovnom prostredí Vršatských brán.

Foto Matus Durek

Foto Sylva Mertanová

Štátna ochrana prírody SR zasa k svojej storočnici vysadí sto pamätných stromov po celom Slovensku na verejných priestranstvách alebo pri školách. Pre Biele Karpaty sme bez zaváhania z ponuky druhov drevín na pamätnú výsadbu vybrali jarabinu oskorušovú – oskorušu.

Viem, dalo by sa ešte viac filozofovať o výročí, spomínať na začiatky ochrany prírody v Bielych Karpatoch, porovnávať prácu vtedy a dnes. Ale to si čitateľ nájde v našom rozhovore so zoológom RNDr. Jozefom Májskym či v texte k 40. výročiu CHKO Biele Karpaty. Ja už len uzavriem myšlienku a odpoviem na pomyselnú otázku z nadpisu tohto úvodníka. Na čo sú dobré výročia? Sú predsa najlepším dôvodom na oslavu. Sú dobré na to, aby sme sa zastavili, pochválili sa dobrými výsledkami, podelili so skúsenosťami, poďakovali podporovateľom, partnerom a spolupracovníkom, potešili sa z ich spoločnosti a hlavne oslávili. Tak sa zastavte na oslave na Vršatci 11. októbra 2019!

Katarína Rajcová

Krajiny Bílých Karpát / Bielych Karpát

- 1 Vojšické louky u Hrubé Vrbky (Foto Jan W. Jongepier)
- 2 Vršatský hrebeň z hradu Vršatec (Foto Jozef Májsky)

Obsah	
ÚVODNÍK	
Na čo sú dobré výročia	1
NÁŠ ROZHOVOR	
Tridsaťpäť rokov v ochrane prírody	2-3
UČÍME SE ODMALA	
Cesta za chlebom	4
Jak prišla o vodu Nedašova Lhota	5
AKCE V BÍLÝCH KARPATECH	
Příroda děkuje...	6-7
Ščúrnicia roste	7
OBCE BÍLÝCH KARPAT	
Vesnice roku pod Javořinou	8-9
PORTRÉT	
Jaromír Dostál	10
Přírodní galerie našich krajín	11-12
40 rokov CHKO Biele Karpaty	13-16
JAK SE DO LESA VOLÁ	
Máme se bát kůrovce?	17
ZE ŽIVOTA HMYZU / ZO ŽIVOTA HMYZU	
Na pomoc krajine aneb LIFE už podruhé pomáhá	18-20
Obnova krajiny	21
Osvěta a výuka	22
Deštníkové druhy hmyzu	22-24
SPRÁVY ZO SPRÁVY / ZPRÁVY ZE SPRÁVY	
Nebezpečná krása	24
Velké šelmy	25
POHÁDKA	
O žábě na prameni	26
PRO CHYTRÉ DĚTI	
Letní soutěž o tričko	27

Tridsaťpäť rokov v ochrane prírody

Rodák z Trenčína RNDr. Jozef Májsky (*1954) vyštudoval zoológiu na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, v diplomovej i rigorózne práci sa venoval ekológii drobných zemných cicavcov (saviců). Namiesto akademickej kariéry si vybral prácu v štátnej ochrane prírody v Trenčíne a Nemšovej a vytrval v nej 35 rokov. Vždy primárne pôsobil ako zoológ a ekológ. Na Správe CHKO Biele Karpaty od roku 2000 zastával funkciu zoológa zameraného na stavovce (obratlovce), formálne aj vedúceho oddelenia.

Čo bolo náplňou tvojej práce v začiatkoch a čomu si sa hlavne venoval?

Hneď po nástupe do práce som sa s už nebohým kolegom Dr. Pavlom Devánom venoval budovaniu siete maloplošných chránených území v trenčianskom regióne. Navrhli a vyhlásili sme ich viac než 20, väčšina z nich bola mimo CHKO. V „ochranárskej dobe kamennej“ sme sa pri vyhlasovaní chránených území opierali hlavne o výskyt významných indikačných druhov, zvyčajne rastlín. Niekedy nás motivovala snaha zachrániť zriedkavejší biotop, napríklad brehové porasty potokov. Pri ochrane drevín som venoval po-

V práci často bojoval s úradnými „šimľami“, ale spoločnosť živých oslíkov si ako zoológ užíval. (Foto archív Jozefa Májskeho)

zornosť hlavne gaštanu jedlému a zabezpečil som ochranu tejto kultúrnej dreviny na viacerých lokalitách. Snažili sme sa aj o koncepčné materiály, ako boli Preventívne opatrenia ochrany prírody pre bývalý okres Trenčín či Regionálny územný systém ekologickej stability okresu Trenčín.

Ako jeden z prvých, možno úplne prvý na Slovensku, som sa venoval rekonštrukcii brehových porastov malých vodných tokov, najmä tých chránených (Dubová, Súčanka). Podstata týchto revitalizácií spočívala v nahradení nepôvodných euroamerických topoľov domácimi drevinami.

A čo zoológia, tvoj hlavný odbor?

Pokiaľ ide o prácu zoológa, postupne som sa prestal venovať drobným zemným cicavcom, preorientoval som sa na takmer nepreskúmanú ichthyofaunu (ryby) vodných tokov v oblasti stredného Považia. Rybám som sa venoval aj na celoslovenskej úrovni, s Jurajom Hajdu sme vypracovali Program záchrany pre blatniaka tmavého pre celé Slovensko. Od záchranných transferov žiab som sa dostal k prieskumu obojživelníkov a plazov v regióne, vrátane Bielych Karpát. Okrajovo som sa zamerával aj na niektoré druhy bezstavovcov, napr. motýle.

Foto archív Jozefa Májskeho

Odkedy ťa poznám, neúnavne publikuješ. Máš zrátané svoje články?

Bude ich asi niekoľko sto. Prakticky od začiatku svojej ochranárskej kariéry som sa snažil všetky významnejšie výsledky publikovať v ochranárskej tlači, regionálnej i celoslovenskej. Tiež som spolupracoval na niekoľkých ochranárskych zameraných publikáciách, asi najvýznamnejšia je monografia Chránená krajinná oblasť Biele-Bíle Karpaty, a pripravil som viacero rôznych brožúrov, propagačných materiálov a náučných chodníkov (Becokov, Kočovce, Tematínske vrchy, Vršatec, Myjavsko).

Ale vráťme sa k tvojim začiatkom. Aké pracovné prostredky si mal spočiatku k dispozícii? Kedy a ako sa situácia zmenila k lepšiemu?

Pracovné podmienky v minulosti boli významne odlišné od dnešných. Napríklad do terénu sme vyrážali v podstate len autobusom, vlakom a pešo. Nadriadení nám vždy dôverovali, pretože sme mali dobré až nadštandardné výsledky, a tak sme mohli slobodne rozhodovať o tom, čo budeme robiť, ktorým druhom a územiám budeme venovať pozornosť. Treba však zdôrazniť, že bežná agenda týkajúca sa napr. rekultivácií, stavieb a pod. bola podstatne väčšia než dnes, aj keď stanoviská boli jednoduchšie. Ako celá vtedajšia doba. Samozrejme, že sme ich ťukali na písacom stroji, až neskôr prišli počítače. Do služobného auta som si prvýkrát sadol až v roku 1993. Určite najradikálnejšie sa zmenila situácia po vzniku samostatnej štátnej ochrany prírody (ŠOP) SR v polovici deväťdesiatych rokov.

Čo považuješ za svoju najväčšiu zásluhu v ochrane prírody? Podarilo sa ti niečo výnimočné, ako je napríklad objav nového druhu?

Už som to niekde asi povedal alebo napísal. Dobrý pocit mám z toho, že väč-

šina chránených území i území európskeho významu, na vyhlásení ktorých som sa podieľal, doteraz nezaujala a robia radosť nielen ochranárom, ale aj širokej verejnosti. Rovnakú radosť ale mám aj z niektorých reintrodukcií. Veľmi dobre dopadla napríklad výsadba leknice žltej (*stulíku žltého*) na množstve lokalít v nive Váhu od Piešťan až po Dubnicu nad Váhom.

Ako zoológ zameraný na stavovce som nemal nikdy ambície objaviť nejaký nový druh. V našich končinách je to takmer nereálne. Za rovnako prospešné som považoval skúmanie rybných spoločenstiev, ktorými sa vo väčšine menších tokov na pomedzí Slovenska a Moravy nikto nezaoberal, takže som v istom zmysle doháňal to, čo nestihli naši predchodcovia ešte niekedy v 19. a v 20. storočí.

Ako sa dnes pozeráš na stav prírody? Aká je jej budúcnosť?

Musím povedať, že za polstoročie, v ktorom som mal možnosť sledovať zmeny v našej prírode, mi najviac udel do očí úbytok viacerých druhov, ktoré boli ešte prednedávnom úplne bežné. Verejnosť si obyčajne viac všimá živočchy, napríklad niektoré bežné druhy vtákov alebo nápadné motýle a chrobáky, no rovnako vymizli aj mnohé rastlinné druhy. Niekedy sú príčiny nejasné a neznáme, ale vo väčšine prípadov súvisia s dramatickými zmenami krajiny, s deštrukciou ekosystémov. Tieto zmeny boli radikálnejšie v poľnohospodárskej krajine, ktorá sa zmenila na veľkých plochách doslova na agrárnu púšť. V súvislosti s klimatickými zmenami sa začínajú rozracať aj oveľa stabilnejšie lesné ekosystémy. Ich doterajšie hospodárskosť sa ukazuje ako neudržateľná. O novátorských prístupoch k našim lesovi sa zatiaľ zväčša len rozpráva...

Aké sú, podľa teba, nedostatky súčasnej ochrany prírody?

Dnešná ochrana prírody má síce k dispozícii podstatne lepšie materiálne

Pri odchytaní hmyzu pre potreby inventarizačného výskumu. (Foto archív Správy CHKO Biele Karpaty)

vybavenie než pred štvrtstoročím, môže sa oprieť o najnovšie vedecké poznatky, no zdá sa mi, že sa často zbytočne vybiha v tvorbe rôznych nezmyselných koncepcií. Tie sú zvyčajne nerealizovateľné, resp. už o krátky čas sa ukáže, že boli chybné.

Samostatnú kapitolu predstavujú dotácie z rôznych fondov EÚ, ktoré nie sú vhodne nastavené pre naše podmienky a takmer vždy dochádza k ich prehádzaniu či dokonca rozkradnutiu. Prítom by mohli byť oveľa zmysluplnejšie využité na konkrétne manažmentové opatrenia, ktoré však nie je možné presadiť pre rôzne byrokratické prekážky. Našťastie mnohí ochrancovia prírody ešte nezabudli, čo je to zdravý sedliacky rozum, preto sa nádejám, že aj budúcim generáciám zostanú aspoň dve tretiny súčasnej biodiverzity... teda aspoň v našich končinách. Jednou z podmienok je však to, aby národ, a hlavne jeho lídri, úplne nezvlkli a nevydrancovali posledné zachovalé zvyšky prírody blízkych ekosystémov.

Čo považuješ za najväčšiu hrozbu pre prírodu a krajinu?

Vždy som bol realista, preto považujem za úsmevné vidieť našich predkov v romantickom opare, ako tvorili bielo-karpatskú krajinu s úmyslom neublížiť ani živáčikovi a vybudovať harmonický celok. Jednoducho si z prírody brali toľko, koľko im ona, resp. niekedy vrchnosť, dovolili. Napríklad medze začali budovať až vtedy, keď im voda začala brať pôdu a zosuvy ohrozili ich chalupy. Bohužiaľ, dnes akoby u väčšiny z nás vymizol pud sebazáchovy a zaujíma nás len momentálny zisk. Ak budeme tak ako v posledných desaťročiach porušovať elementárne prírodné zákony, dopadne zle nielen okolitá príroda a krajina, ale aj človek.

Ako by, podľa teba, mali vyzerať poľnohospodárstvo a lesníctvo, aby čo najlepšie zabezpečili ochranu biodiverzity?

Asi som svojim založením radikál, preto by som navrhol oveľa prísnejšie legislatívne normy, pokiaľ ide o využívanie lesnej i nelesnej pôdy, opierajúce sa o najnovšie vedecké poznatky. Na prvom mieste musí byť ochrana pôdy, vody, lúk i lesov, a až potom môžeme uvažovať o zisku. Kto sa nechce alebo nemôže riadiť týmito princípmi, nemôže hospodáriť v našej krajine. Nie je predsa možné, aby neboli rešpek-

Radosť zo stretnutia s našim najväčším hadom užovkou stromovou. (Foto Sylva Mertanová)

tované štandardné protierozné opatrenia. Niekedy sa mi chce zvolať: „Nebudeš orať po vrstevnici, nevysadiš zatrávené priehyby a medze, budeš na strmých svahoch siať kukuricu? Pôdu ti dočasne skonfiškujeme a „štát“ ju prenajme niekomu inému. Nie si schopný a ochotný udržať primerané stavy poľovnej zveri? Odoberieme ti revír!“

Vlastníctvo pôdy nemôže nikoho oprávňovať, aby na nej hospodáril svojvoľne a nakladal s ňou neekologicky. Ešte pred niekoľkými desaťročiami nebolo možné bez povolenia zalesniť pasienok, v lesoch sadiť nevhodné dreviny, ťažiť nad povolený etát. Tak pri poľnohospodárskom, ako aj lesníckom využívaní krajiny sa nemôžeme vo veľkom vrátiť do dob našich pradedov, ale bez sklbenia ich skúseností s novodobými vedeckými a technickými poznatkami, bude pokračovať deštrukcia našej krajiny a naďalej sa bude znižovať biodiverzita.

Čo považuješ za najcennejšie v prírode Bielych Karpát? Máš v nich svoje najobľúbenejšie miesto?

Veľmi rád mám mozaikovitú krajinu, ktorá je najtypickejšia pre toto pohorie, napríklad Rošácku dolinu s orchideovými lúkami a rozptýlenými kopanicami. Rád sa však pokochám aj pohľadom na majestátnu bradlú v oblasti Vršatca, ktoré obľubujú mnohí turisti. Keďže v Bielych Karpatoch je minimum väčších tokov, k srdcu mi zvlášť prirástla riečka Vlára, ktorej ichthyofauna som skúmal mnoho rokov, aj v spolupráci s moravskými ichtyológmi.

Katarína Rajcová

Cesta za chlebem

V obci Korytná žije necelých 1000 obyvatel. Děti navštěvují mateřskou školu, která se v roce 2015 stala držitelkou mezinárodního titulu Ekoškola.

Program Ekoškola hravou formou seznamuje děti s nutností ochrany životního prostředí, která se jich prostřednictvím týká a kterou mohou samy ovlivňovat. Získané dovednosti využívají nejen ve škole, ale i dále ve svém životě. V jejich úsilí jim pomáhá ekotým složený z rodičů, zaměstnanců ZŠ i MŠ, ale i zaměstnanců obecního úřadu.

Obyčejná potravina

Mateřská škola už dříve prošla tématy Odpady, Prostředí, v minulém školním

za chlebem, který měl za úkol seznámit děti s pro někoho tak obyčejnou potravinou, jakou je chléb, a to od podzimního orání pozemku až po závěrečné ochutnání voňavého chleba, právě vytaženého z trouby.

Díky zaměstnancům obecního úřadu, kteří pozemek na podzim roku 2017 zorali, mohly děti na loňském jaře zasít obilí. Společně

Kůrku je třeba potřít vodou (Foto Hana Danihelová)

se svými učitelkami se chodily dívat, jak obilí klíčí a roste. V době sucha také zalévaly. Bojovaly se vsudypřítomným plevem.

Součástí projektu byla i exkurze. Společně s rodiči a učitelkami zajely na Eko-farmu do Hrubé Vrbky, kde se dozvěděly, kde všude se obilí využívá a kde je ho třeba. Cestou se zastavili na větrném mlýnu v Kuželově, kde se seznámili s tím, jak se dříve obilí mlelo na mouku.

Věřím, že díky přímému prožitku a získaným zkušenostem jsme u dětí probudili zájem o tuto základní potravinu. Snad si jí také v budoucnu budou více vážit a budou více přemýšlet, než vyhodí krajíc chleba třeba do zbytků nebo do koše.

Díky projektu se už i naši nejmenší přesvědčili, jaké okolnosti mohou vznik této potraviny ovlivnit a kolik práce se za výrobou chleba skrývá. I v dnešní době, kdy si můžeme v obchodech vybrat z nepřeberného množství druhů chleba, platí, že ten, který si upečeme sami, chutná nejlépe.

Helena Chýlová a Dagmar Bruštková
Korytná

Bc. Helena Chýlová je učitelka MŠ a členka ekotýmu, Dagmar Bruštková je vedoucí učitelka MŠ a koordinátorka programu Ekoškola.

roce se zaměřila na téma Jídlo. Dnes už děti ví, proč jsou potraviny z místních zdrojů šetrnější k životnímu prostředí. Poznaly zásady zdravé výživy, učily se o důležitosti ovoce a zeleniny pro člověka. V rámci zdravých svačinek si samy připravovaly zdravé pomazánky.

Společně s ekotýmem se pustily i do dlouhodobého projektu Cesta

Žně

A v červnu nadešel čas žni. Společně se zaměstnanci školy děti obilí posekly, nechaly semlet, zadělaly na chléb a upekly ho. Nakrájely na krajíčky a při slavnosti, která připomínala dožínky, se o chléb podělily se všemi, kteří jim při tomto projektu pomáhali.

šetrný spotřebitel, biodiverzita, klimatická změna, stravování. Po splnění stanovených kritérií může škola získat mezinárodní titul Ekoškola a velkou zelenou vlajku, symbol Ekoškola. Předávání titulů Ekoškola probíhá každoročně v Senátu PČR.

V Bílých Karpatech je do programu Ekoškola zapojených devět škol: Purkyňovo gymnázium ve Strážnici, ZŠ M. Kudeřikové ve Strážnici, ZŠ a MŠ Radějov, MŠ Obchodní v Uherském Brodě, ZŠ a MŠ Korytná, ZŠ Josefa

Bublíka v Bánově, MŠ Bojkovice - 1. máje 828, ZŠ Slavičín a MŠ Štítná nad Vláři.

Na Slovensku probíhá program *Eco-schools* pod jménem Zelená škola. Na okraji Bielych Karpat se do něj hlásí Športové gymnázium Trenčín a Stredná odborná škola v Púchově.

Více informací na <https://ekoskola.cz/>, respektive www.zelenaskola.sk.

Jan W. Jongepier

Jak přišla o vodu Nedašova Lhota

V posledních letech se začínají čím dál více projevovat nepříjemné následky dlouhodobého sucha. Mnozí občané s lítostí zjistili, že jejich studny totálně vyschly. Nedašova Lhota loni dokonce přišla o zdroj pitné vody pro celou obec.

Foto Dominic O'Brien

a praní, bylo dováženi vody do místního vodojemu v cisternách. Zároveň byly domácnosti, které odebírají vodu z veřejného vodovodu, vyzvány k co největšímu šetření pitnou vodou.

Obec Nedašova Lhota musela nasaď vlastní cisternu o objemu 3,5 m³, ale to znamenalo dováženi vody z Nedašova do vodojemu v Nedašově Lhotě minimálně jedenáctkrát denně. Protože se tato situace stávala neúnosnou, starostka obce se rozhodla požádat o zapůjčení větší cisterny (8 m³) ze skladů Správy státních hmotných rezerv (SSHR). Ta se začala využívat až 27. listopadu. Od té doby cisterna s vodou zajížděla denně do Nedašovy Lhoty z osm kilometrů vzdáleného Brumova-Bylnice.

Občané

Problém s vodou začal v červenci, kdy vyschl povrchový zdroj v sousedním Nedašově. Stalo se to ze dne na den a pak přestal vydávat vodu i vlastní vrt podzemní vody. Z tohoto důvodu byla přerušena dodávka pitné vody v celé obci. Od října měl problémy se zásobováním pitnou vodou také Nedašov.

Cisterny

Jediným možným řešením, jak občanům zajistit pitnou vodu na vaření, mytí

Problémy s nedostatkem pitné vody se značně promítly do běžného života občanů. Nejcitelnější byly postiženy domácnosti v horní části Nedašovy Lhoty, u kterých došlo k nejvíce odstávkám veřejného vodovodu. Některé mladé rodiny s dětmi několikrát během podzimu jezdily k příbuzným, aby se vůbec mohly vykoupat a vyprat si. Vznikaly tak zajímavé situace, kdy jeden týden jezdily rodiny z Nedašovy Lhoty do Nedašova a druhý týden zase naopak.

Cisterna od SSHR (Foto archiv Obce Nedašova Lhota)

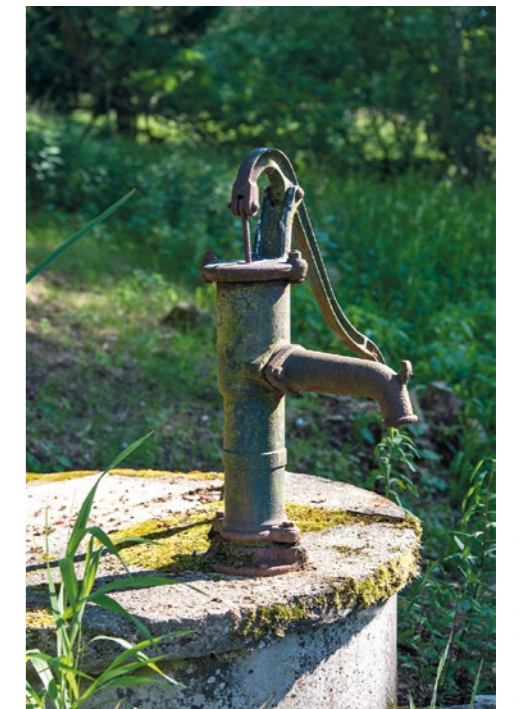

Foto Vladimír Hájek

Koncem ledna tohoto roku se situace vrátila k normálu. V zimních měsících zapršelo a nasněžilo dost, a tak se hladiny povrchové i podzemní vody na severovýchodním konci Bílých Karpat zvýšily. Nedašova Lhota však cisternu využívá stále pro zásobování horní části obce. Pronajala si ji na jeden rok i pro případ, že by se srážková situace během léta zhoršila a voda se musela opět dovážet pro celou obec.

V současnosti se v této obci dočasně omezuje užívání pitné vody z vodovodu pro veřejnou potřebu. Je zakázáno užívat vodu pro jiné než pitné účely a hygienické potřeby občanů.

Budoucnost

Obec samozřejmě hledala zaprvé krátkodobé, ale postupně i nějaké trvale udržitelné řešení. Zvažovala se možnost využití starých vrtů. Řešením do budoucna je ale napojení obce na skupinový vodovod, který teď končí v Brumově-Bylnici. Nedašova Lhota sice místní vodovod od roku 2007 má, ale ten není napojený na kapacitní vodárenskou soustavu.

V rámci spolupráce obcí Nedašova Lhota, Nedašov, Návojná a města Brumova-Bylnice byly v lednu zahájeny přípravné práce na projektu, který má toto napojení vyřešit. Nedašova Lhota se prozatím snaží situaci řešit tak, že se napojí na zdroje povrchové i podzemní vody z Nedašovky v trati Říčky.

Jan W. Jongepier

Příroda děkuje...

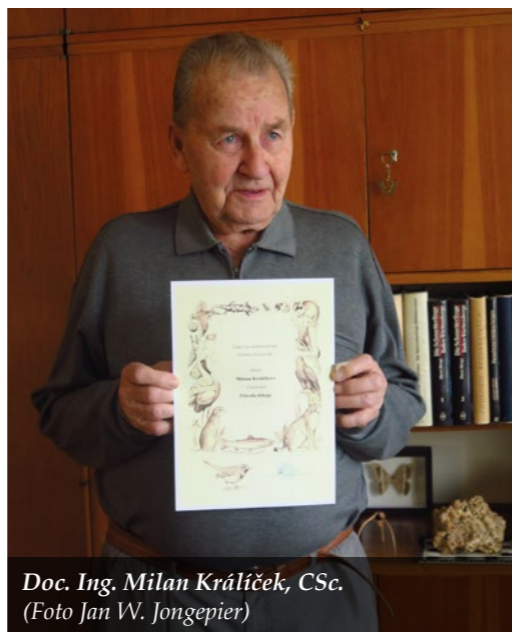
Tři ocenění: (zleva) Václav Tetera, Ladislav Tomčala, Milan Králíček
(Foto Jan W. Jongepier)

Český svaz ochránců přírody (ČSOP) každý rok oceňuje a vyznamenává členy, „jejichž činnost měla významný přínos pro ochranu přírody a kulturního dědictví či výrazný přínos pro rozvoj Svazu“.

Letos toto ocenění dostali tři členové Základní organizace ČSOP Bílé Karpaty: Doc. Ing. Milan Králíček, CSc., Ing. Václav Tetera, CSc. a pan Ladislav Tomčala. Stalo se tak dne 1. února na setkání členů Botanické sekce ve Veselí nad Moravou, kdy každý ze tří oceněných obdržel vyznamenání a pamětní medaili Svaz děkuje z rukou předsedy ČSOP Libora Ambrozka a předsedkyně ZO ČSOP Bílé Karpaty Iva-ny Jongepierové, která k tomu za základní organizaci přidala i láhev blatnického vína.

Doc. Ing. Milan Králíček, CSc. (*1935) je přední lepidopterolog (odborník na motýly) původem z Brna, dnes žije v Kyjově. Poté, co v roce 1960 absolvoval tehdejší Vysokou školu zemědělskou v Brně, působil jako agronom v Kyjově, později v Hodoníně. Ve svém volném čase se věnoval studiu našich motýlů a vybudoval bohatou sbírku. V roce 1977 byl požádán, aby připravil vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty, a stal se pak prvním vedoucím Správy CHKO. V této funkci vždy obhajoval a prosazoval zájmy přírody nejen u zemědělců, ale i u svých nadřízených.

Důležitým momentem v jeho životě byl rok 1988, kdy

Doc. Ing. Milan Králíček, CSc.
(Foto Jan W. Jongepier)

se stal odborným asistentem v Ústavu ochrany rostlin Agronomické fakulty VŠZ v Brně, kde se o pět let později stal docentem aplikované entomologie. Uveřejnil desítky vědeckých prací, mnoho popularizačních článků a knižních publikací, mimo jiné *Motýli Bílých Karpat z pohledu ochrany přírody* (1981) a společně s A. Gottwaldem *Motýli jihovýchodní Moravy I.-III.* (1984–1987).

Již téměř 20 let úzce spolupracuje s veselskými ochranáři, a to nejen jako oponent mnohých projektů či publikací (např. knihy Louky Bílých Karpat), ale také se aktivně účastnil síťového mapování motýlů. Dodnes motýly v terénu studuje a přednáší nejen o nich. S velkou erudicí a humorem dokáže vyprávět i o přírodě a vývoji zdejší krajiny.

Brigády

Srdečně vás všechny zveme na:

- XXXIX. tradiční kosení a školu ochrany přírody, Přírodní rezervace Bílé potoky, Valašské Klobouky, 29. červen – 5. července a 6.–14. července, kontakt KOSENKA, tel. 736 777 144, kosenka@kosenka.cz.

Základní příjezd je nejlepší v pátek, abychom v sobotu ráno byli v co největší síle.

Ešte stále sa dajú počas letných prázdnin zažiť dni voňajúce senom, liečivými bylinami, kama-rátsvom a ochotou urobiť niečo pre prírodu Biele-lych Karpat.

Priďte na letné tábory:

- Bučkova jama, Vrbovce, 20.–27. júl; tradičné kosenie lúk a veľa hier pod vrcholom Žalostinej; organizuje KOZA, kontakt Anino Belan, anino@smnd.sk.
- Minitábor v genofondovom sade, Stará Turá - Súš, 15.–18. august; organizujú Pre Přírodu a GenoFond, kontakt Bruno Jakubec, brumburiak@gmail.com.

Foto Katarína Devánová

Česko-slovenské pěší putování

Po nově vyznačeném úseku Cyrilometodějské poutní cesty (www.cyril-metodius.eu) letos proběhne první Česko-slovenské putování. Necelých 90 km dlouhá trasa vede z nejstaršího poutního místa na Slovensku přes Moravské Kopanice na Velehrad po stezkách, na kterých zanechávali stopy naši předkové. Cestu povede zkušený poutník Petr Hirsch.

- Skalka nad Váhom, středa 21. srpna – Velehrad, sobota 24. srpna; pouť bude zakončena slavnostní bohoslužbou společně s dalšími poutníky.

Kulturním doplňkem pouti bude velehradský hudební festival Šroubek.

Možnost přenocování na poutním místě i na předchozích zastávkách pouti bude zajištěna. Hlásit se je možné na www.pout.eu.

Ing. Václav Tetera, CSc. (*1947) je významný ovocnář a pomolog pocházející z Pravčic na Kroměřížsku, kde žije dodnes. Po studiu na Zahradnické fakultě dnešní Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Lednici nastoupil v roce 1972 do Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, kde pracoval přes dvacet let a položil základ sbírek tradičních užitkových i okrasných rostlin, zejména ovocných dřevin.

Je dlouholetým propagátorem ochrany starých ovocných stromů a odrůd, inicioval založení několika genofondových sadů, objevil a popsal několik desítek místních odrůd ovocných dřevin. Uveřejnil

více než sto odborných článků a několik publikací, zpracoval i obrázkové CD *Pomologie jednou větou*. Ve zdejších časopisech zveřejnil od roku 1998 do 2004 v rubrice Ovoce našich dědů osmdesát článků o zajímavých ovocných odrůdách. K jeho nejvýznamnějším samostatným publikacím patří *Ohrožené odrůdy ovocných dřevin* (1994), *Jablonek na Valašsku* (1994) a *Záchrana starých a krajových odrůd ovocných dřevin* (Metodika ČSOP č. 4) z roku 2003. V roce 2006 vyšlo jeho největší dílo *Ovoce Bílých Karpat*, výpravná barevná publikace obsahující popisy a fotografie stovek odrůd ovocných stromů. Tato práce se stala tak žádanou, že si před několika lety zasloužila dotisk.

Ing. Václav Tetera, CSc., vlevo Libor Ambrozek
(Foto Jan W. Jongepier)

Ladislav Tomčala

(*1944) je regionálně známým ovocnářem. Vystudoval Střední vinařskou školu v Modre na Slovensku, poté působil jako vinař a ovocnář v JZD v Hroznové Lhotě a na Státním statku ve Velké nad Veličkou.

Od konce 80. let dvacátého století úzce spolupracuje

Ladislav Tomčala
(Foto Ivana Jongepierová)

se ZO ČSOP Bílé Karpaty na mapování starých a místních odrůd ovocných dřevin na Hornácku i Moravských Kopanicích, vysázel a stále udržuje genofondový sad ovocných dřevin ve Velké nad Veličkou. Dvacet let byl lektorem Jarního a později i Letního řezu ovocných dřevin, který se pravidelně konává v jižní části Bílých Karpat. Vzorky plodů z genofondového sadu každoročně dodává na výstavy ovoce v širokém okolí.

Jan W. Jongepier

Ščúrnica roste

Takzvaná soukromá rezervace Ščúrnica u Valašských Klobouk je zase o 1,6 ha větší. Díky dárčům veřejné sbírky Českého svazu ochránců přírody (ČSOP) Místo pro přírodu se nedávno rozšířila o plochu pastviny s jalovci a orchidejemi.

Většinu Ščúrnice tvoří jedlobukový les s příměsí dalších dřevin, kde je vývoj lesa ve velké míře ponechán přírodě. Díky poslednímu výkupu se výměra části ve (spolu)vlastnictví ČSOP již blíží 37 hektarům. O divoký les pečuje Pozemkový spolek KOSENKA se sídlem ve Valašských Kloboukách. Vedoucí spolku Mirek Janík zdůrazňuje, že Ščúrnica má vedle přírodovědného i velký symbolický význam. „Právě v těchto místech chtěli před 40 lety postavit horský hotel, čemuž se nám tehdy podařilo zabránit.“

Program *Místo pro přírodu* zachránil za 16 let již více než 140 hektarů přírody. Dárce se můžete stát i vy převodem jakékoliv částky na účet č. 9999922/0800. Podrobnosti na www.mistoproprirodu.cz.

Jan W. Jongepier

Foto Mirek Janík

Vesnice roku

pod Javořinou

Náves s novogotickým kostelem (Foto Petra Závodná)

Celostátní soutěž Vesnice roku je každoročně vyhlašována od roku 1995. Snahou je vyzdvihnout aktivity obcí, jejich představitelů a občanů, kteří se snaží nejen zvelebovat svůj domov, ale rozvíjí také místní tradice. Důležitým kritériem je míra zapojení obyvatel do společenského života v obcích.

Loňské soutěže se zúčastnilo celkem 228 obcí z České republiky a nemalou měrou uspěly také vesnice z jihovýchodní Moravy. Ocenění nejhodnotnější, tedy Zlatou stuhu vesnice roku 2018, získala obec Dolní Němčí. Pro Bílé Karpaty je to už druhý primát, protože v roce 2011 se vesnicí roku stala obec Komňa. Loňský úspěch Dolního Němčí mne coby občana této vesnice inspiruje k zamyšlení nad identitou obce, která je svým rázem poměrně specifická.

Malý katastr

Ve srovnání s obcemi v okolí je katastr Dolního Němčí malý. Katastr Vlčnova pozemky dolněmčanské dokonce obepíná ze tří stran. Projíždíte jím, když jedete od Hluku i od Nivnice. Vlčnov přitom nemáte v dohledu, protože je schovaný za horizontem Staré hory.

Důvodem je, že Dolní Němčí dříve bylo hospodářsky nepříliš významnou obcí. Zmiňované tři obce byly prostě „dě-

diny vyšší kategorie“. Velkých sedláků byste v Dolněmči, jak se obci zkráceně v okolí říká, moc nepohledali. Ves byla osídlena spíše malorolníky a kovozezemělci.

Krom obecné školy starší děti docházely na měšťanku do Hluku a později do Nivnice. Dolní Němčí bylo obcí, odkud se často odcházelo za prací. Dolněmčané byli světáci a toto světáctví jim svým způsobem dodnes zůstalo vlastní. Například dolněmčanská diaspora v americkém Chicagu a jeho

Vaření trnek v památkovém muzeu (Foto Petra Závodná)

okolí není malá. Především po roce 1948 do USA emigrovala řada Dolněmčanů a někteří tam natrvalo odcházeli i v časech svobodnějších. Jiní se naopak po roce 1989 na Slovácko zpoza Atlantiku vrátili, aby v rodné obci dožili. Dolněmči však už bylo na pohled podstatně jinou vesnicí, než jak si ji pamatovali z dob svého mládí.

Význam obce

Na období v letech 1948–1989 se v současných dějepisných reflexích nepohlíží zrovna pozitivně. Faktem však je, že se Dolní Němčí právě v tomto období stalo moderní a hospodářsky silnou obcí. Říká se, že v každém druhém dolněmčanském domě měli toho času zdatného zedníka. Něco na tom bude. Zedničina a Dolněmčí, to bylo jistou dobu skoro synonymum. Vlčnov měl silné folklorní zázemí i díky proslulé jízdě králů, Hluk byl historicky významným městečkem se středověkou trzví a v Nivnici se i díky odkazu J. A. Komenského pěstovala písmácká a vlastivědná tradice. Ale Dolní Němčí? To bylo pro mnohé jen to větší Němčí po proudu potoka Okluky. Snad jen zdejší dechová hudba byla na počátku 20. století v blízkém okolí proslulá. Dnes vyhlášená slavnost dolněmčanských dožinek byla do obce importována z Hané před sto lety a další folklorní aktivity se začaly rozvíjet až po vzniku Národopisného krúžku Dolněmčan v polovině let šedesátých.

Proměna

Právě v té době obec procházela viditelnou proměnou. Stavěly se takzvané štokáče neboli domy s patrem, budovala se kanalizace i vodovod, asanovaly se staré uličky a asfaltovaly cesty. Jednotné

Interiér místní knihovny (Foto Jana Daňková)

zemědělské družstvo patřilo k nejlepším v regionu a hrdě neslo název nejvyšší hory Bílých Karpat, pod kterou hospodařilo. Mělo totiž ve správě i pozemky blízkého Slavkova a Horního Němčí. V 70. letech byl v Dolním Němčí postaven pobočný závod obuvnického koncernu Svit (dnes firma Baťa) a sušárna krmiv. Chloubov vesnice pak byla nová základní škola, kam dojížděli i žáci z menších okolních obcí. Krytý vyhřívávací bazén měl malokterý vzdělávací institut, a tak do Dolněmčí po řadu let mířily na výuku plavání i děti z Uherského Brodu!

V obci se dařilo i lidové kultuře i sportu. Dolněmčané byli nejen schopní organizátoři a stavitelé, ale i fotbalisté. Činné byly i další složky společenského života a nelenili ani venkované takřkajíc nespokovní. I s jejich pomocí bylo postaveno nákupní středisko i kulturní sál s restaurací, dodnes nesoucí příznačný název Rozkvět. Mnohé v takzvané Akci Z. Dolněmčané měli aktivní starosty a sami se nebáli přiložit ruku k dílu. Dolní Němčí se rychle rozvíjelo.

Modernizace měla však i své stinné stránky. Během přestavby bylo někdy zničeno i to, co mohlo být jen citlivě opraveno, či ve „škarpě“ skončilo to, co by dnes bylo muzejním artefaktem. Nostalgií po starém svém čase Dolněmčané určitě netrpěli. Vlastně je malým zázrakem, že právě v této takřka kompletně přestavěné obci se podařilo zachovat jedno z nejstarších venkovských stavení v regionu. Objekt bývalého vodního mlýna byl v polovině 80. let odkoupen obcí a pod dohledem památkářů následně upraven do podoby muzea, k němuž přiléhá pivnice a společenský dvůr s pódiem. Právě tam se koná řada kulturních akcí. Při procházce obcí komise soutěže Vesnice roku ocenila mimo jiné i příkladnou rekonstrukci historického objektu a jeho funk-

ni využití. Ostatně dolněmčanské muzeum bylo v roce 2004 oceněno Zlatou cihlou Zlínského kraje. Díky zřízení památkového zázemí se zde rozvinuly nové národopisné aktivity: vaření trnek neboli povidel, pečeni chleba, vánoční koledování.

Zemědělství a ekologie

Zázemí myslivecké chaty zase skýtá útulné prostředí pro Štrůčkobraní – soutěž o nejlepší česnečku. Právě česnek, mimochodem zobrazený spolu s hrozem a hráběmi na znaku obce, totiž částečně stojí za jejím rozvojem. Dolněmčanský česnek byl svého času proslulý široko daleko a jeho pěstováním si notně přilepšovalo nejen místní JZD, ale také malopěstitelé. Škoda jen, že tato zemědělská tradice v obci upadá. Na okolních lánech dnes najdete spíš řepku a kukuřici. Dolní Němčí, byť na dohled od bukolické Javořiny, je totiž obcí obklopenou převážně lány. Jako přírodní šperky tu působí několik soliterních stromů, z nichž některé ovšem jen dožívají.

Rizika eroze vodní i větrné jsou ve zdejší krajině značná. Svěho času tu měli i nejmenší výměru lesa na okrese. Novodobé výsadby tento nelichotivý fakt sice zlepšují, ale ekologické poměry přesto patří k tomu, čím se obec chlubit nemůže. Moderní zemědělská velkovýroba na potřeby přírody ohledy příliš nebere a zátěží jsou i znečištěné spodní vody pod

bývalou skládkou komunálního odpadu. V zimních měsících se údolní obec zahluje do štiplavého dýmu z domácích topenišť a nákladné asfaltování polních cest, ke kterému aktuálně dochází v rámci komplexních pozemkových úprav, také nelze označit jako environmentálně příkladné. Nejen chovatelé si zase stěžují na přemíru ohňostrojů, kterými někteří jedinci v obci během celého roku slaví kdecu.

Chvályhodné je, že při základní škole existuje ekokroužek a aktivní je také spolek ČSOP Pantoflíček, jehož členové se snaží lokálně přispívat k ochraně životního prostředí.

Společenský život

Komise soutěže o vesnici roku ocenila i místní knihovnu, která se díky rozšíření a modernizaci stala významným centrem společenského dění. Nemalý podíl na úspěchu měla i soutěživá nátura a schopnost spolků táhnout v rozhodující chvíli za jeden provaz. Škoda jen že nemalá část občanů vesnice je společensky spíše pasivní a obec je pro ně pouze rezidentním prostorem. Jak bývá zvykem i jinde, na mnoha akcích se často podílí jedni a tíž lidé. Právě ti aktivní se však za dosažené výsledky nemusí stydět, ať už jde o folklorní skupiny nebo sportovce. Snad této vesnici nadále budou žehnat sv. Filip a Jakub, patroni zdejšího kostela, který svou novogotickou architekturou i majestátní polohou láká nejen malíře, ale i turisty využívající nových cyklostezek. Říká se, že pokud někdy přijedete a chcete rychle poznat charakter místa i jeho obyvatel, máte nejdřív zajít na hřbitov. V případě Dolního Němčí to jednoznačně platí. Procházku vesnicí roku ČR 2018 tedy můžete začít netradičně právě tam.

Petr Slinták

Jarní výsadby zeleně u nové vodní nádrže Louky v lokalitě Močírě (Foto Petr Slinták)

Jaromír Dostál

Dne 14. června 1905 se v malé vesničce Skorotice v tehdejší okrese Tišnov narodil manželům Dostálovým syn, kterého pokřtili jménem Jaromír. Nelehký život v chudé, ale malebné krajině Českomoravské vrchoviny však poskytl malému Jaromírovi pro život cenné vlastnosti: skromnost, píli, úctu k lidem a schopnost obdivovat se jakýmkoliv přírodním krásám, které nás obklopují.

Učitel a fotograf

V roce 1925 Jaromír absolvoval Státní ústav učitelství v Brně, čímž získal možnost působit jako tzv. zatímni učitel na obecných školách. Učitelkou praxi získal v několika obcích jižní Moravy, a tak v r. 1927 obdržel povolení vyučovat jako řádný učitel na obecných školách.

Ve třicátých letech se J. Dostál stal učitelem s aprobací pro biologii, chemii, fyziku a matematiku na základní škole ve Vnorovech. V této době se také začal zabývat fotografováním – přirozeně tehdy černobílou fotografií. Znalost chemie mu umožnila připravovat si chemikálie (tehdy označované i lučebniny) zprvu sám; v šedesátých letech, kdy jsem ho poznal, však už používal k vyvolávání filmů chemikálie kupované. Podle potřeby využíval barevné i jiné filtry.

Začal fotografovat pravděpodobně ještě na deskový aparát, později používal aparát Ikonta 4,5×6 cm a pak už jen kino-film s aparátu Praktika s objektivem Tessar 2,8/50 a Praktina s různými objektivy. Fotopapíry volil podle potřeby, většinou for-

mát 9×12, ale později také formáty podstatně větší, které uplatnil i na výstavách. Nástupu digitální fotografie se už nedožil a dnešní mladá generace si už nedovede představit, kolik úsilí znamenalo vytvořit pořádné fotografie.

Motivy

Dostálovy fotografie měly velmi různorodou tematiku. Zahrnovala krajinné snímky (např. zemědělskou krajinu, stepi Bílých Karpat), původní místní stavení, tradiční oslavy, zimní motivy, stromy a detaily letokruhů, rostliny a jejich zajímavé detaily,

Jaromír Dostál při focení v lese (Foto archiv Josefa Dvoorského)

drobnou zvířenu apod.

Jaromír se stal později mým tchánem a naučil mě všeobecné základy kompozice obrazu, význam směru osvětlení podle denní doby a další techniky a triky. Byl technicky velmi vynalézavý. Např. pro fotografování drobných květenství či detailů květů, pohybujících se i při malém vánku, rostlinu upevnil do vlastnoručně vyrobeného dřevěného stojánku.

Postupně jsme oba fotografovali hlavně na barevné diapozitivní německé filmy.

Exkurze

Nejraději vzpomínám na společné exkurze s dědou na louky u Moravy a na květnaté louky Bílých Karpat a lesy od Radějova až po Velkou Javořinu. Nikde v Čechách ani na Moravě se nezachovaly louky počtem druhů rostlin a drobné zvířeny dosud tak pestré a bohaté.

Koniklece (Foto Jaromír Dostál)

Foto archiv Josefa Dvoorského

On měl malou motorku Pionýra 555, já za ním jezdil na kole. Měl krajinu dobře prostudovanou, dobře znal i vzácné druhy rostlin a pro mne jako absolventa UK v Praze se specializací botanika byl neocenitelným průvodcem. Zejména v druhé polovině šedesátých let, ale i později jsme spolu jezdili na exkurze na Slovensko a sběry a fotografie rostlin jsem pak využil při zpracování kandidátské práce.

Byly to nezapomenutelné chvíle vidět tak nádherné krajiny, zažít atmosféru hor v různých ročních dobách a zachytit vzácné rostliny i fotograficky. Jaromír měl pozoruhodnou schopnost vystihnout nejzajímavější objekty focení, najít nejvhodnější kompozici obrazu, úhel dopadu slunečních paprsků i pozadí. Liboval si zejména v umělecky laděných snímcích zdůrazněním kontrastu světla a stínů, které je v černobílé fotografii nedostizitelné. Jeho dcera Jarmila, žijící v Mexiku, uspořádala některé jeho fotografie v knize, která vyšla česky a španělsky pod názvem Umění vidět (*El arte de ver*) k jeho pětáosmdesátinám v r. 1995, kdy měl také výstavu fotografií ve Vnorovech.

Jaromír Dostál se dožil vysokého věku 95 let. Jako učitel a později ředitel základní školy také udržel úroveň školy i za světové války a v dobách politických zvrátů a nesvobody. Svě odborné a dlouholeté životní zkušenosti předal několika generacím svých žáků. Čest jeho památce!

Václav Zelený
Praha

Doc. RNDr. Václav Zelený, CSc. (*1936) vyučoval do svých 77 let botaniku na Vysoké škole zemědělské v Praze. Je zetěm Jaromíra Dostála.

Přírodní galerie

našich krajin

Vyškovec (Foto Bohumil Jagoš)

Pojďme se společně projít krajinou Bílých Karpat. Krajinou, kterou jako by malovalo několik maliřů. Krajinou, která se liší nejen svým vzezřením, ale i způsobem, jakým vznikla.

Při pohledu na hřebeny a údolí Karpat za ranního světla, jako byste se dívali na obrazy mistra krajináře. Návštěva Bílých Karpat vlastně může být podobná návštěvě obrazárny se třemi obrazy, kde každý obraz trochu jinak vypadá a má i jinou historii a způsob vzniku.

Jižní Valašsko

Při pohledu na první obraz jasně rozeznáváme dynamicky zvlněnou krajinu, jejíž údolí lemují valašské dědiny a na jejichž horizontech jsou rozestety dřevěné

chalupy. Diváme se na krajinu severní části Bílých Karpat, kde doznívá charakter Valašska, který dále pokračuje na sever do Beskyd. Současnou podobu a ráz dal krajině především způsob obhospodarování a těžba dřeva. Teorie o kolonizaci Valašska kočujícími obyvateli Rumunska ve 14. až 17. století berou postupujícím etnologickým i genetickým výzkumem za své. Specifika Valašské kultury a způsobu života tedy pramení jinde, pravděpodobně v původních přírodních podmínkách regionu, kde reliéf umožňoval na plochých kopcích odlesňovat a vytvářet pastviny.

I dnes zde můžeme najít místa, jejichž názvy dokládají bezlesní charakter kopců jako Holý vrch, Průklesy apod. Díky pastvě ovcí se dochovaly i přírodně cenné louky a pastviny s přítomností jalovců (Jalovcová

stráň u Nedašova). Čeho se však v krajině mnoho nedochovalo, jsou kulturní a historické památky, které padly za obětí častým loupeživým nájezdům z východu. Za hlavní obranné centrum regionu můžeme považovat Brumov díky přítomnosti středověkého hradu, který sloužil právě k obraně regionu.

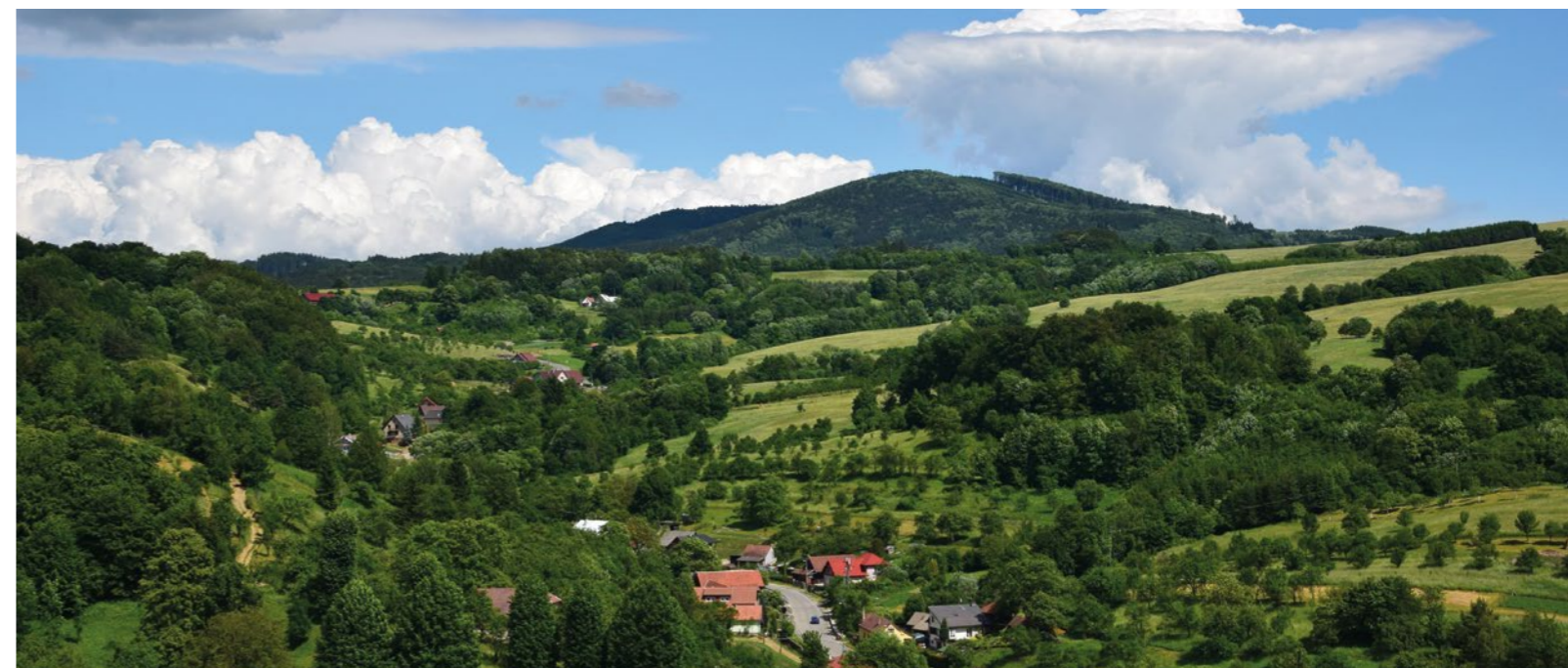
Pokud si chcete dnes vychutnat ráz místní krajiny, doporučil bych vám návštěvu Přírodní rezervace Ploščiny a přilehlé hřebenové trasy u Valašských Klobouk, odkud je možné pozorovat typický záhumenkový typ osídlení dochovaný u obcí Nedašov a Nedašova Lhota a zároveň z blízka poznat, jak vypadá jalovcová pastvina.

Moravské Kopanice

Druhý obraz je pro dobrého pozorovatele už od prvního pohledu odlišný. Na dlouhých svazích obých hřebenů jsou rozestety samostatné usedlosti kopaničářských stavení. Jsme u obrazu Moravských Kopanic. Kraje, který je opředen mnoha legendami a pověstmi.

Místo si dodnes až na výjimky drží charakter rozptýleného osídlení, které zde vzniklo pravděpodobně až v 18. století. Šlo o region neprostopných lesů a neúrodné půdy, který se během středověku považoval za zemi nikoho mezi moravským markrabstvím a uherským královstvím. Nájezdy východních národů i morové rány přicházející zpoza hranice a celkový neklidný historický vývoj regionu nedovolily rozvoji stálejšího osídlení. K tomu došlo až po uklidnění politické situace, kdy byly kopanice osídleny kolonisty pravděpodobně z východního Slovenska, Polska, Ukrajiny a Rumunska.

Pastvu ovcí nahradil spíše chov skotu. Okolí chalup lemují dodnes staré sady

Jižní Valašsko - Nedašova Lhota (Foto Bohumil Jagoš)

či jednotlivé ovocné stromy. Husté bukové lesy ustoupily do strmých svahů a nepřístupných částí hor. Dnes se jezdí na Kopanice za fenoménem „žitkovských bohyní“. Mnohem více dojmů z kopaničářského rázu krajiny ale získáte procházkou kolem Vyškovce nebo Lopeníka, kde je dodnes vidět i charakter osídlení.

Jihozápad

Třetí obraz nás zavede do podhůří Velké Javořiny, kde se můžeme od Strážnice až po Strání kochat dolňáckým či hornáckým typem krajiny, který tvoří vesnice v údolích, obklopená zahradami a sady, na které navazují louky a pastviny. To vše poté na hřebenech Bílých Karpat lemuji lesy s dřevinnou skladbou velmi podobnou té přirozené, před příchodem člověka.

Jde o kraj, který má asi delší vývoj osídlení, které se sem šířilo pravděpodobně již od neolitu podél přítoků řeky Moravy. Zatímco zde patrně člověk vyráběl první bronzové a železné nástroje, na hřebenech Bílých Karpat vládla pevnou rukou Matka příroda podle svých zákonů. Archeologové tak tvrdí, že vývoj místních bělokarpatkých luk mohl trvat mnohem déle, než jsme si dosud mysleli.

Kromě proslulých oblastí rozsáhlých luk se solitérními stromy (národní přírodní rezervace Čertoryje, Jazevčí, Porážky)

Moravské Kopanice – Lopeník, Březová (Foto Bohumil Jagoš)

doporučují vylézt si na Žerotín u Radějova a porovnat tak obraz krajiny Bílých Karpat s rovinatou a intenzivně využívanou krajinou Moravských úvalů. Poměrně dochovanou strukturu typické slovácké vesnice můžeme dodnes spatřit při výletu nad Strání, Suchov nebo Novou Lhotu.

Zamyšlení

Prošli jsme letem světem galerií obrazů krajiny Bílých Karpat. Obrazů, které nám mohou mnohé říci o vývoji našeho

regionu a způsobu života lidí v něm. Lidí, kteří zdejší krajinu vytvořili mimoděk při snaze uživit sebe. Vytvořili dobrý příklad soužití člověka a přírody, který může být obohacující pro obě strany.

Často se při své práci zamyslím nad tím, co uvidí na obrazech v pomyslné galerii Bílých Karpat ti, kteří přijdou po nás? Jakou zprávu po sobě zanecháme? Bude se snažit alespoň zčásti zachovat to, co jsme zdědili, nebo vytvoříme něco nového? A bude to nové stejně harmonické a oku lahodící?

V rámci územního plánování a pozemkových úprav se Správa CHKO Bílé Karpaty snaží chránit dochované krajinné struktury a v částech postižených intenzifikací zemědělské činnosti je i obnovovat. Jde o drobné meze nebo vodní prvky, rozdělení velkých půdních bloků i uspořádání nově zastavitelných ploch.

Přes dynamické změny v našem způsobu života si krajina Bílých Karpat zaslouží naši péči a ochranu. O možných řešeních si povíme někdy příště.

**Radomír Staš
Bojkovice**

*Ing. Radomír Staš (*1989) se narodil v Bílých Karpatech a jejich krajině se rozhodl věnovat i v rámci své profese. Dnes působí jako krajinář na Regionálním pracovišti Správy CHKO Bílé Karpaty.*

Jihozápad – Přední louky u Suchova (Foto Jan W. Jongepier)

40 rokov
Chránenej krajinej oblasti
Biele Karpaty

Už štyridsať rokov chránime harmonickú krajinu vytvorenú človekom, stále živé roztrúsené kopaničárske osídlenie, pestrosť druhov a biotopov podmienenú starostlivosťou a vhodným hospodárením, kvetnaté orchideové lúky, rozsiahle lesy, známu i doteraz neobjavenú diverzitu bezstavovcov aj morfologickú rozmanitosť bradlového pásma.

Chránená krajinná oblasť Biele Karpaty patrí medzi najstaršie a najväčšie veľkoplošné chránené územia svojej kategórie na Slovensku. Vyhlásená bola už 12. júla 1979 na výmere 66 808 hektárov. Po niekoľkých úpravách je dnes jej výmera 44 567,95 ha. Správa Chránenej krajinej oblasti (CHKO) Biele Karpaty sídli od roku 1981 v Nemšovej - Kľúčovom. CHKO Biele Karpaty zasahuje do dvoch krajov (Trenčiansky, Trnavský), siedmich okresov (Púchov, Ilava, Trenčín, Nové Mesto nad Váhom, Myjava, Senica, Skalica) a katastrov štyridsiatich piatich obcí. Z nich iba štyri obce majú v CHKO celý kataster (Nová Bošáca, Horná Súča, Krivoklát, Vršatské Podhradie).

Okrem samotného orografického celku Bielych Karpát patrí do chránenej krajinej oblasti aj časť Chvojnickej a Myjavskej pahorkatiny na juhu a malé časti Považského Podolia. Najvyššími vrchmi územia sú Veľká Javorina (970 m n. m.), Chmelová v komplexe Vršatských bradiel (925 m n. m.) a Lopeník v Bošáckej doline (912 m n. m.).

Na geologickej stavbe Bielych Karpát sa podieľajú dve základné geologické jednotky – flyšové pásmo, typické striedaním pieskoviec a ílovcov a bradlové pásmo budované druhohornými vápencami. Tento „geologický základ“ sa prejavuje na striedaní mäkkého modelovaného reliéfu flyšových častí pohoria a morfologicky výrazných bradiel, ale napríklad aj na veľmi rozkolísaných vodných stavoch bielokarpatských potokov a riečok počas roka.

Územie patrí do povodia Moravy a Váhu, bielokarpatské prítoky Váhu smerujúce kolmo na riekú Váh pretekajú ostro zarez-

zanými údoliami. Výnimkou je rieka Vlára, ktorá prerezala hlavný hrebeň pohoria a zmocnila sa časti vôd pôvodných prítokov rieky Moravy.

Pred príchodom človeka takmer celé pohorie pokrývali listnaté lesy rôznej hustoty a drevinového zloženia, spravidla s prevahou buka. Ludská hospodárska činnosť a typické kopaničárske osídlenie počas stáročia zmenili tento monotónny obraz a Biele Karpaty sú teraz špecifickou mozaikou rôznych biotopov.

Najcharakteristickejšim nelesným typom vegetácie v Bielych Karpatoch sú kvetnaté orchideové lúky, ktorých súčasťou sú aj mnohé mokrade a prameniská. Okrem špecializovaných skalných biotopov viazaných na bradlové pásmo patria medzi najcennejšie unikátne spoločenstvá poľných burín, ktoré prežívajú na tradične extenzívne obhospodarovaných poličkách a tiež solitéry a extenzívne sady starých a miestnych odrôd ovocných drevín.

Biele Karpaty sa vyznačujú druhovou rozmanitosťou živočíchov, najmä bezstavovcov, ale aj obojživelníkov, plazov, vtákov a drobných cicavcov. Veľké šelmy, ako je medveď hnedý alebo vlk dravý, sa v Bielych Karpatoch trvale nevyskytujú.

V súčasnosti je na území CHKO vyhlásených 45 maloplošných chránených území a 25 území európskeho významu sústavy Natura 2000. Ich dobrý stav je veľmi závislý od rozumného hospodárenia ich užívateľov, aj keď ich v mnohých prípadoch musia dopĺňať aktivity Správy CHKO Biele Karpaty a viacerých mimovládnych environmentálnych organizácií.

Foto Jozef Májsky

Správa CHKO Biele Karpaty je organizačnou jednotkou Štátnej ochrany prírody SR, do jej pôsobnosti patria okrem samotnej CHKO aj celý okres Trenčín a prevažná časť okresu Nové Mesto nad Váhom.

Správa má desať zamestnancov, úzko spolupracuje s dobrovoľnou Strážou prírody, mimovládny organizáciami, štátnou správou, samosprávami, vlastními pozemkov, poľnohospodárskymi subjektmi, lesníkmi, školami a osvetovými zariadeniami.

Disponuje tiež dobre vybaveným manažmentovým strediskom a vo vlastnej réžii každoročne zabezpečuje starostlivosť o najcennejšie nelesné biotopy v chránených územiach a genofondových plochách na výmere viac ako 60 hektárov.

Pomoc dobrovoľníkov pri údržbe lúk má v Bielych Karpatoch dlhú tradíciu. (Foto archív Správy CHKO Biele Karpaty)

Náučný chodník Okolo Vršatca približuje návštevníkom prírodné hodnoty Vršatských brál. (Foto Jozef Májsky)

Extenzívna pastva významne prispieva k zachovaniu biodiverzity. (Foto Ľubomír Vířaz)

Správa Chránenej krajiny Biele Karpaty

Trenčianska 31, 914 41 Nemšová
Tel.: 032 659 83 87,
pohotovostné číslo (zranené živočíchy) 091 101 13 81
e-mail: chko.bielekarpaty@sopsr.sk
http://chkobielekarpaty.sopsr.sk

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky

Tajovského 28B, 974 01 Banská Bystrica
Tel.: 048 472 20 26, 048 472 20 27
Fax: 048 472 20 36
www.sopsr.sk
http://maps.sopsr.sk/mapy/map.php

Pri starostlivosti o biotopy využíva Správa CHKO malú mechanizáciu. (Foto Jozef Májsky)

Máme se bát kůrovce?

Informace o kůrovcové kalamitě jsou v poslední době náplní mnoha médií. Tento problém se netýká jen České republiky, nebo jen státního podniku Lesy České republiky. Výskyt kůrovce, přesněji lýkožrouta smrkového, graduje v celé střední Evropě. Souvisí to se změnou klimatu, ale také je to důsledek řady dalších vlivů.

Smrčina pod Královcem (Foto Jan W. Jongepier)

Z historického pohledu víme, že gradace lýkožroutů probíhá ve více či méně pravidelných periodách. V současné době však čelíme mimořádně velké vlně, která nepochybně přinese řadu změn v lesnickém sektoru a krajině jako takové.

Únosný stav

V oblasti Bílých Karpat je míra poškození porostů lýkožroutem zatím na relativně únosné míře. Je to dáno zejména skladbou lesních porostů, které jsou převážně smíšené nebo listnaté. Dále je to ovlivněno geologickým podložím, charakterem lesních půd s vyšší sorpční kapacitou pro vodu a množstvím srážek, které jsou v porovnání se zbytkem území České republiky mírně vyšší.

Problém se začíná nicméně projevovat v nižších nadmořských výškách okolo 300 m v porostech s převahou smrku, kde se projevuje deficit srážek. Velký vliv na šíření kůrovců má

Lýkožrout smrkový (Foto Pavel Krásenský)

také roztržštěná majetková držba, zejména u spoluvlastnických majetků menších výměr, kdy se vlastníci nejsou schopni rychle a operativně dohodnout na zpracování a asanaci kůrovcového dříví.

Velký problém je také výrazně klesající cena za dříví a omezené možnosti jeho odbytu. Na druhé straně je místy výrazný nedostatek výrobních kapacit pro zpracování napadeného dříví, což přináší nárůst cen za práce (těžba, přiblížení, asanace a odvoz).

Výzva

Je tedy na místě, aby všichni vlastníci lesů s vyšším podílem smrku (případně borovice) byli ve střehu a sledovali stav porostů v průběhu letové aktivity kůrovců (zhruba od května do září - dle vývoje počasí) a urychleně reagovali na napadení stromů, nejlépe ve stadiu čerstvých závrtů.

Dříví je potřeba urychleně vytěžit, asanovat (odkorněním nebo chemicky - chemickou asanací však nelze provádět v 1. a 2. zóně CHKO) a následně odvézt ke zpracování. Podstatné je, aby se co nejvíce zpomalil rozpad smrkových porostů, a tak nedocházelo k poškození životního prostředí vznikem rozsáhlých a těžko obnovitelných holin. Následně je nutné provádět postupnou přeměnu druhové skladby lesů.

Brutkolonie des Fichtenborckkäfers.

Požerak lýkožrouta smrkového (Zdroj Meyers Konversations-Lexikon)

Lesy České republiky v této oblasti prioritně využívají přirozenou obnovu lesních dřevin. Tam, kde to není možné, provádí se umělá obnova lesa tak, že podíl listnatých dřevin a jedle dlouhodobě přesahuje 70%. V 1. a 2. zóně CHKO Bílé Karpaty je smrk z umělé obnovy prakticky vyloučen úplně. Na ostatních lokalitách lze smrk uměle obnovovat jako řadovou nebo jednotlivou příměs, v případě jeho úhynu by tak nebyly ohroženy souvislé porosty.

Přizpůsobit se

Myslím, že není třeba podléhat panice nebo antagonismu vůči smrku, důležité je nepodlehnout lhostejnosti a aktivně se snažit rozložit případná rizika tak, aby nedocházelo k větším škodám. Jsou oblasti, například na Slovensku, kde se vyskytuje kůrovec bukový (*Taphrorychus bicolor*) a neexistuje žádná jistota, že se tento kůrovec nebude v budoucnu chovat v bukových porostech podobně jako lýkožrout smrkový ve smrkových porostech...

Musíme se přizpůsobit měnícím se podmínkám. Nejlepší cestou je maximální využití přírodních procesů ve prospěch lesa a následně i ve prospěch člověka. K tomu je potřeba velká trpělivost a pokora vůči přírodě, na druhé straně vytrvalosti a psychické odolnosti při řešení nejrůznějších administrativních a neustále se měnících legislativních procesů.

Věřím a doufám, že při splnění těchto podmínek budeme mít lesy zdravé a odolné, dobře prosperující i pro další generace.

Jaroslav Turek
Luhačovice

Ing. Jaroslav Turek (*1974) je lesním správcem Lesní správy Luhačovice Lesů České republiky, s. p.

Lýkožrout smrkový (*Ips typographus*)

Asi půlcentimetrový, tmavě hnědý, chlupatý, lesklý brouk, který se žije zejména lýkem smrku ztepilého (*smrek obyčejný*), vzácně i dalších jehličnanů. (Lýko je část pletiva stromů pod kůrou, která přivádí vodu a živiny.) Napadá především dřevo z těžeb, polámané stromy i stromy oslabené či odumírající.

Na jaře se brouci začínají rojit a pod kůrou stromů vyhledávají snubní komůrku, kde dochází k páření. Následně samičky vyhledávají rovnou mateční chodbu, ve které hloubí jamky, do nichž kladou vajíčka. Po vyhlutí larvy vyhledávají další chodbu, kolmou na mateční chodbu, na jejím konci vytvoří kolébkou, ve které se zakuklí. Odtud pak mladí brouci vyvrtaří otvory ven. Celý vývoj za normálních podmínek trvá asi dva a půl měsíce a může se v jednom roce opakovat až čtyřikrát.

Zdravé stromy dokáží kůrovci odolat, pokud není přemnožený. Prvními spolehlivými příznaky napadení jsou závrtky na kmenu a rezavé drtinky pod šupinkami kůry. Pod kůrou je pak možné nalézt typické, pravidelné větvené požerky. Později začínají jehlice reznout a opadávat, v místě prvotního náletu začne opadávat i kůra.

(Zdroj: Wikipedie, www.kurovcoveinfo.cz/)

Na pomoc krajině aneb LIFE už podruhé pomáhá

Bílé a Biele Karpaty jsou chráněnými krajinnými oblastmi již několik desítek let. V České republice toto pohoří považujeme za jedno z nejzachovalejších. Přesto se i jeho krajina dramaticky změnila, především kvůli způsobu a intenzitě hospodaření.

Botanik je často ještě spokojený, ale zoolog zjišťuje, že hmyzu překvapivě rychle ubývá. Nejenže vymizela řada vzácnějších druhů, výrazně se snižují i populace druhů hojných. Proto se v posledních letech snažíme podporovat citlivější hospodaření i obnovovat biotopy, které by nabídl hmyzu širší škálu stanovišť.

Prvním velkým úspěchem byl projekt LIFE *Integrovaná ochrana vzácných druhů motýlů nelesních stanovišť v České republice a na Slovensku*, známější pod kratším názvem Motýli ČR-SR, který probíhal na celém území Bílých Karpat v letech 2011–2016. Díky tomuto projektu odborníci po tři roky velmi důkladně zmapovali výskyt všech významnějších druhů motýlů. Zavedli jsme mozaikovou seč (kosení

luk v různých termínech) a podařilo se vyčistit více než 110 ha zarostlých ploch hůře přístupných nebo kvůli sklonu svahu neobdělávaných těžkou mechanizací. Na těchto plochách bylo následně obnoveno hospodaření – především pastva.

Nová, tentokrát lesní výzva

Když projekt Motýli ČR-SR v roce 2016 končil, přemýšleli jsme o možném pokračování. Protože bylo jasné, že jen s další žádostí o peníze na čištění náletů těžko uspějeme, bylo potřeba přijít s něčím novým. V rolích „zachraňovaných“ se sice opět objevují motýli, tentokrát v poněkud zúžené sestavě (modrásek černoskvrnný, bahenní a očkovaný, jasoň dymnivkový, přástevník kostivalový, žluťásek barvoměnný), ale nejsou sami.

Jako nový významný motiv jsme zvolili obnovu pařezin a světlých pastevních lesů. Za deštníkový druh těchto biotopů byl vybrán roháč obecný, jeden z našich největších a nejkrásnějších brouků, který se zároveň stal maskotem projektu. Setkáte se s ním na většině propagačních materiálů. Tento projekt dostal název *Ochrana vybraných druhů hmyzu soustavy Natura 2000 v přeshraniční oblasti Západních Karpat (ČR-SR)*, ale většinou se setkáte se srozumitelnějším názvem, který jsme si dovolili vypůjčit od Karla Čapka – *Ze života hmyzu*.

Určitě vás napadne, jestli je naše snaha o prosvětlování lesních porostů či dokonce o pastvu v lesích reálná. Zvláště slovní spojení „lesní pastva“ je pro lesníky dodnes téměř nemožné vyslovit, natož připustit, a lesnická legislativa se v těchto záležitostech vyjadřuje naprosto přesně. Zákaz tohoto způsobu hospodaření v druhé polovině 19. století je dodnes považován za jeden z nejvýznamnějších úspěchů moderního lesnictví. Avšak předtím probíhalo dlouhá tisíciletí, a tak ukončení lesní pastvy vedlo k vymizení řady druhů rost-

lin a především hmyzu, který byl na světlé lesy vázán.

V Bílých Karpatech však máme to štěstí, že zde jsou plochy, na kterých se nehospodaří už několik desítek let, a jejich pokryv se už více než křovinám blíží lesu. Protože jsou v katastru stále vedeny jako trvalé travní porosty, lesní zákon se na ně nevztahuje, takže mohou být obhospodařovány jinak než jen čistě lesnickým přístupem.

Pozemkové patálie

Mohli jsme tak zařadit do projektu plochy, které byly v minulosti koseny, nebo na nich probíhala pastva, ale které jsou dnes souvisle pokryté křovinami a často i středním lesem. Vytipovali jsme jich na území Bílých Karpat více než čtyřicet, od rozsáhlejších ploch na jihu přes menší ostrůvky na Kopanicích nebo v okolí Nedašova. Prioritně se jedná o zarostlé části chráněných území. Konkrétní místa se však budou ještě měnit. Důvodem je výjimečně roztržité vlastnictví pozemků, které nemá v České republice obdoby.

Spolupráce s vlastníky je tedy úhelným kamenem celého projektu. Na rozdíl od minulého projektu LIFE je nutné získat od vlastníků dlouhodobý závazek, aby vyčištěné plochy zachovali. Pokud jich máte na větších lokalitách mnoho desítek, často navíc několik vlastníků jedné parcely, situace se významně komplikuje. K tomu je potřeba připočítat nedokončená dědická řízení, která za časů socialismu vůbec neprobíhala, a na východě Moravy navíc nezanedbatelné množství pozemků, jejichž vlastníci mají adresu „Spojené státy americké“. Aby toho snad ještě nebylo málo, ve dvou katastrech s vůbec největší rozlohou navržených ploch – Javorníku a Nové Lhotě – není ještě dokončena digitalizace. To znamená, že vlastníky hledáte na špatně čitelných mapách s ne zcela přesnými zákresy, kde tloušťka čáry na mapě znamená 2,8 metru v terénu. Pomyslnou třetíčkou na dortu jsou pak pozemkové úpravy, které nejen v těchto dvou obcích zároveň probíhají, takže se umístění pozemků i jejich vlastnictví ještě může měnit.

Práce zajišťovaná Správou CHKO Bílé Karpaty, provedené k dubnu 2019

lokality	obec	první zásah	typ zásahu	rozloha (ha)
Světlíčka	Javorník	2018	n	0,612
Machová	Javorník	2018	n	0,582
Paličky	Javorník	2018	n	8,391
Petrušská dolina	Javorník	2017	n	3,316
Zahrady pod Hájem	Velká n. Vel.	2017	nk	2,345
Podhájské mlýny	Suchov	2017	k	0,629
Podširocké mlýny	Nová Lhota	2017	nk	6,788
Čerešnické mlýny	Nová Lhota	2019	n	3,729
Vápenky	Nová Lhota	2018	nk	6,646
Súdeniska	Suchá Loz	2018	n	3,011
Pod Hřibovňou	Vyškovec	2018	p	0,607
Jamárovo	Vyškovec	2018	n	0,692
Mravenčí louka	Vápenice	2019	n	0,226
Žleb u Třešňůvky	Rudimov	2019	n	7,741
Stráž	Bylnice	2019	n	0,440
Kloboucká	Brumov	2018	n	0,766
Jalovcová stráž	Nedašov	2018	nk	1,897
Přítěž	Nedašov	2017	kp	2,300
Kaňúry	Nedašov	2017	nk	1,067
CELKEM				51,785

n = odstranění náletu, k = kosení, p = pastva.

První výsledky

Je asi jasné, že za takto složité situace není závazek Správy CHKO Bílé Karpaty čistit po dobu pěti let 40 hektarů zarostlých pozemků ročně nic jednoduchého. Naštěstí se vyskytly i okolnosti pozitivní. Jednou z nich je bezesporu předchozí projekt. Za prvé v týmu pokračují ostřílení kolegové, za druhé se můžeme opřít o vlastníky, kteří s námi už dříve spolupracovali. Také jsou v naší CHKO stovky hektarů dlouhodobě neudržovaných pozemků, které mohou nahradit lokality, kde zatím zásahy nejsou z výše uvedených důvodů možné.

Po počáteční fázi hledání a vyřizování povolení ke kácení se projekt rozběhl na plné obrátky. Do konce letošní jarní sezóny bylo vyčištěno od náletu necelých 39 hektarů, na dalších 11,5 hektarech byly pokoseny výmladky. V dalších letech bude možné začít s pastvou (dosud jen 1,4 ha), která má probíhat na polovině obnovených ploch, celkem tedy na 100 hektarech. Na čtvrtině je cílem běžná extenzivní pastva, na druhé čtvrtině pastva „lesní“. Ta znamená, že porosty budou zmýceny úplně, ale jen prosvětleny, a vzrostlé stromy budou ponechány. Druhá polovina výměry bude po provedení

Exkurze beskydských starostů (Foto David Prachař)

prvního zásahu ponechána samovolnému vývoji.

Kde se nám daří

Popsané zásahy zatím proběhly na 19 lokalitách na celém území Bílých Karpat. Největší část je soustředěna na jihu, kde se také nacházejí nejrozsáhlejší luč-

Ve střední části CHKO byly díky aktivitě Agro Březová obnoveny pastviny na Súdeniskách (3 ha). Vlastníci pokračují na tradičních místech na Vyškovci, Pod Hřibovňou a proběhl i první zásah na Mravenčí louce. Nezahálíme ani na severu, kde za největší úspěch považujeme skutečnost, že po dlouhých letech pokračuje čištění jedné z nejvýznamnějších entomologických lokalit, Stráže u Bylnice. Zásahy proběhly i v cenných chráněných územích Jalovcová stráž a Kaňúry a za velmi příjemné překvapení lze označit 7,7 ha ve Žlebu u Třešňůvky u Rudimova, kde práce provedla Základní organizace Českého svazu ochránců přírody (ZO ČSOP) Jadernička. Celková čísla a výčet lokalit najdete v tabulce.

Bělokarpatští partneři

Na slovenské straně probíhají aktivity rovněž ve velkém rozsahu, tentokrát vylučně v režii BROZ, která je nositelem řady projektů LIFE a při obnově cenných lokalit v podstatě přebírá roli státní ochrany příro-

vní komplexu. Právě jejich okrajové části a prudší svahy zarostlé v uplynulých desetiletích náletem dřevin. Úžasnou lokalitou se staly Paličky, bývalá obecní pastvina mezi Javorníkem a kopcem Machová, které byl věnován článek v čísle 1/2018 tohoto časopisu. Na 10 hektarů z předchozího projektu navázalo prosvětlení dalších 8,4 ha.

V k. ú. Javorník byly vyčištěny i další plochy: v Petrušské dolině, na Světlíčce a na Machové. Sousední katastr Nové Lhoty nabízí také celou řadu zajímavých lokalit. Jako velmi úspěšné a perspektivní lze hodnotit obnovené plochy nad Vápenkami (3,3 ha) a nad Podširockými mlýny (5 ha). Podařilo se začít i na jedné z největších projektových lokalit na Předních loukách nad Čerešnickými mlýny (3,7 ha).

Čištění od náletových dřevin na Stráži u Bylnice (Foto Milena Kovaříková)

Lokalita Harovany – ilustrace majetkových poměrů a chybějící digitalizace

Tříhektarová vyčištěná plocha na konci osady Vápenky (Foto Libor Ambrozek)

dy. Ta se na Slovensku potýka s nedostatkom pravomocí, ale hlavně finančních prostředků. Podrobnosti v článku na str. 21.

V moravské části pohorí je vedle Správy CHKO Bílé Karpaty zapojena i ZO ČSOP Bílé Karpaty. Na rozdíl od minulého projektu se počítá s menší výměrou ploch k obnově, ale i tak je nákup nebo pronájem a následné vyčištění 10 hektarů úkolem nelehkým.

ZO ČSOP Bílé Karpaty se zaměřuje na bývalé teplomilné trávníky v jižní části Bílých Karpat mezi Radějovem a Hrubou Vrbkou, které jsou v současnosti zarostlé dřevinami. Vybrány byly lokality Smolenky v k. ú. Radějov, Dobré hory, Leskovky, Skleněný vrch a Vlčí v k. ú. Kněždub a zarostlé svahy u Hrubé Vrbky v místě bývalého motokrosu. Cílem projektu je stejně jako na jiných lokalitách obnova bezlesí (5 ha), lesní pastvy (2,5 ha) a pařezin (2,5 ha). Tyto pozemky bylo nutné získat do pachtu, projekt umožňuje i jejich nákup (plánovaný rozsah 4 ha). Celkem bylo osloveno 149 vlastníků pozemků, do jara 2019 se podařilo získat do pachtu již 3,3 ha, vykoupeny byly téměř 4 ha. Z toho bylo během předjaří vyčištěno 3,7 ha. Další čištění bude pokračovat na podzim, do té doby by měly být dokončeny i výkupy a pachtu na plánovanou výměru.

Sledování cílových druhů

V úvodní fázi projektu proběhlo zmapování vybraných cílových druhů a zjištění podmínek jejich stávajících a potenciálních stanovišť. U jasoně dymnivkového, modrásků bahenního, očkovaného a černoskvrného proběhla revize jejich výskytu na všech známých lokalitách i na lokalitách vytipovaných. Informace o recentním výskytu byly získány z předchozího projektu LIFE Motýli ČR-SR a z databáze www.lepidoptera.cz. Zvlášť podrobně byl v roce 2018 prověřen výskyt jasoně dymnivkového. V CHKO Bílé Karpaty šlo celkem o 37

lokalit, z nich je pro jasoně dymnivkového vhodných ca 70%. I když zde byl jasoně pozorován pouze na 3% ploch, jsou vybrané lokality perspektivní do budoucna. Mají totiž vhodné složení dřevin a bylinné patro, a navíc se nacházejí v doletové vzdálenosti od původních lokalit. Z nich mohou motýli nově vytvořená stanoviště osídlit. Je však nutná aktivní péče, aby se zde motýl mohl dále rozmnožovat a vyvíjet.

V tomto roce by měl proběhnout i monitoring mravenců rodu *Myrmica*. V jejich mraveništech se totiž vyvíjejí larvy modrásky černoskvrného, jednoho z našich nejohroženějších druhů, který žije již jen velmi vzácně na mateřidoušce na místech s extenzivní pastvou.

Ekosystémové služby

Nově je povinnou součástí projektu hodnocení tzv. ekosystémových služeb, což je to, co příroda lidem poskytuje a co má vliv na naši životní úroveň. Potřebujeme tedy zjistit, co projekt přinese v regionu po stránce sociální, ekonomické i ekologické. To samozřejmě není jednoduché zvláště u ekologických parametrů spočítat, protože se práce odehrávají na několika desítkách menších lokalit. Nabízely se parametry jako dřevní hmota a její energetické využití, počet pracovních příležitostí, produkce masa či mléčných produktů a další. Nakonec bylo rozhodnuto zaměřit se na čtyři oblasti – zachycení uhlíku, produkce krmiva pro dobytek (kosení luk i pastva), produkce palivového dříví a štěpky a rekreace. Hodnocení se zpracovává průběžně, takže celkové výsledky bude možné shrnout až v závěru projektu.

Značení hranic parcel na lokalitě Smolenky u Radějova (Foto Michaela Vratislavská)

Jak projekt přiblížit místním

Velká pozornost je v projektu věnována průběžné prezentaci veřejnosti. V dnešní mediální době nestačí jen něco udělat. Je potřeba, aby se o tom lidé dozvěděli a aby pochopili, co je naším záměrem. Snažíme se proto využívat nejrůznější způsoby, osvědčené už v minulém projektu LIFE. Sdělení těm nejmenším si vzalo opět na starost Vzdělávací a informační středisko (VIS) Bílé Karpaty, viz str. 22.

ZO ČSOP Bílé Karpaty uspořádala v létě 2 turnusy příměstského tábora „Karpataček ovčákem“, kterých se celkem zúčastnilo 41 dětí. Program byl koncipován tak, aby si děti uvědomily důležitost správné péče o hospodářská zvířata, jejich význam pro údržbu krajiny a provázanost mezi hospodařením člověka a krajinou, která ho obklopuje. Dále probíhají exkurze pro veřejnost a aktivity jsou prezentovány na oblíbených akcích, jako jsou například Ozvěny Hornácka nebo Hornácké kosení. Informace sdělujeme i na tradičním každoročním setkání se starosty obcí Bílých Karpat.

Očekávání

Závěrem by asi bylo vhodné něco si přát. Samozřejmě se jako první nabízí přání, abychom splnili všechny cíle projektu. Za nesmírně důležitý přínos však považují spolupráci. Spolupráci s kolegy a partnery z Beskyd, ze slovenské strany Bílých Karpat, s neziskovými organizacemi v CHKO Bílé Karpaty a CHKO Biele Karpaty, se starosty, s vlastníky, hospodáři a místními obyvateli našeho krásného pohorí. Určitě bych byl rád, aby se nám podařilo vytvořit příznivé podmínky pro přežití vzácných druhů rostlin a živočichů. Ale ještě více si přeji, abychom udrželi navázané vztahy a spolupráci. V takovém případě se neobávám ani o další budoucnost bělokarpatské krajiny.

Libor Ambrozek

Obnova krajiny

Na slovenskej strane Bielych Karpat zastrešuje aktivity v projekte LIFE Bratislavské regionálne ochranné združenie (BROZ). V území európskeho významu Holubyho kopanice, v strednej časti CHKO, obnovuje značnú rozlohu, až 230 hektárov degradovaných biotopov.

Pastva oviec (Foto archív BROZ)

Čo to znamená?

Plochu o rozlohe minimálne 160 ha na zarostenej poľnohospodárskej pôde čistíme od náletových krovin a drevín a vytvárame tam následne pasienky, sady alebo presvetlené otvorené rúbaniská, ale aj široké lemy a prechodné biotopy medzi lesmi, lúkami a pastvinami.

Polovicu tejto výmery pokryjú presvetlené a výmladkové lesy, kde ponechávame časť mŕtvej drevennej hmoty ako vhodné biotopy roháča veľkého aj fuzáča alpského. Druhá časť bude pravidelne spásaná, čo predstavuje najvhodnejší spôsob obhospodarovania pre projektové druhy motýľov.

Na ďalších 70 hektároch sa zameriame aj na zvýšenie rozmanitosti druhov a početnosti hmyzu na intenzívne využívaných lúkach a pasienkoch. Tu vytvárame jemnejšiu mozaiku biotopov, zavádzame rôzne spôsoby hospodárenia alebo dočasne nechávame drobné plošky bez obhospodarovania. Miestami vysievame kvitnúce živné rastliny pre motýle a vysádzame solitérne stromy alebo líniové porasty.

Čistenie zarastených miest

Vegetáciu odstraňujeme citlivo, postupným odkrývaním plôšok, a na lokalitách ponechávame veľké množstvo starých stromov. Výruby sa vykonávajú len na poľnohospodárskej pôde, ktorá bola

v minulosti vynechaná z hospodárenia a následne 40–70 rokov zarastala.

Pri tomto čistení postupne odkrývame majestátne stromy – duby, hrušky, jablone a oskoruše. Tieto boli kedysi vysadené solitérne alebo v remízach a poskytovali tiež pasúcim sa zvieratám. Vyťažené drevo zostáva na lokalitách pre rozmnožovanie hmyzu ako mŕtva drevná hmota, časť si ponecháva miestna komunita a majitelia pozemkov.

Pastva potláča zarastanie lokalít náletom. Zvieratá rozširujú semená rastlín na tele a trusom, pričom na trus sa viažu rôzne druhy chrobákov. Stádo narúša povrch pôdy kopytami a tak vytvára podmienky pre rozmnožovanie

Pastva

vzácných druhov rastlín. Takéto obnažené plošky majú radi aj motýle. Výhodou pastvy je aj to, že zvieratá obchádzajú mraveniská, čím sa nezničia tak, ako pri kosení lúk. Tiež selektívne vynechávajú nechutné alebo pichľavé druhy, ktoré sú živými rastlinami motýľov.

Pastva a kosenie ako tradičný manažment na podporu biodiverzity sú jednou z našich hlavných ochranných aktivít. Na desiatke lokalít Bielych Karpat, od skalnatého Vrsatca s jasonom červenookým, po lúky Bošackej doliny so vzácnym žltáčikom zánoväťovým, sa pasú zvie-

ratá po ukončení projekte LIFE Motýle ČR-SR.

ratá po ukončení projekte LIFE Motýle ČR-SR.

Stromy

Na stromy sa v ktoromkoľvek štádiu ich života viaže veľké množstvo rôznych druhov hmyzu (opeľovače, chrobáky a ich larvy, mravce, húsenice, motýle). BROZ sa v projekte rozhodlo vysadiť 2800 stromov, ktoré budú tvoriť stromoradia, remízky, línie, okraje ciest, solitéry, rozvoľnené ovocné sady a aleje. Vysadíme pôvodné odrody vysokokmenných jabloní, hrušiek, ale aj slivky, mirabelky, orechy, lípy, hloh, duby, ktoré majú okrem produkčnej aj krajinotvornú a estetickú funkciu.

Pre úspešnú realizáciu projektu a dlhodobé udržanie výsledkov je pre nás dôležitá spolupráca s miestnou komunitou. Súčasťou projektu *Zo života hmyzu* je preto aj práca s verejnosťou, miestnymi komunitami a dobrovoľníkmi. Organizujeme odborné workshopy pre hospodárov a pripravujeme program pre deti na školách, vedieme zážitkové a vzdelávacie exkurzie.

Pre účely projektu sme zakúpili nielen zvieratá a vybavenie na pastvu, ale aj malý svahový traktor s príslušenstvom, keďže sa jedná väčšinou o prácu v ťažko dostupnom teréne.

Projekt LIFE zamestnáva dvoch miestnych terénnych pracovníkov, technického asistenta a projektovú manažérku. Práce na čistení lokalít od náletu zadávame externe, pričom uprednostňujeme spoluprácu s lokálnymi firmami a živnostníkmi.

Katarína Tuhárska
projektová manažérka BROZ

Exkurzia pre najmenších v ovocnom sade (Foto archív BROZ)

Osvěta a výuka

Důležitá aktivita v projektu je i vysvětlení veřejnosti, o co se přesně jedná. Tento úkol připadá Vzdělávacímu a informačnímu středisku (VIS) Bílé Karpaty ve Veselí nad Moravou.

VIS prezentuje projekt odborně i široké veřejnosti na různých akcích a propaguje projekt mezi školáky prostřednictvím

výukových programů a terénních exkurzí. Pro tyto účely jsme vytvořili originální omalovánky *Milovník z pařezin* a komiks o životě roháče obecného. Tyto materiály zároveň propagují celý projekt LIFE.

Programy

V rámci projektu nabízíme výukové programy jednodenní i dvoudenní. V nich seznámíme žáky se životem roháče obecného. Během programu poznají prostředí, ve kterém tento velký brouk žije. Nedílnou součástí výuky je dřevěná skládačka s vyobrazením výmladkového lesa, tzv. pařeziny. Základem této pomůcky jsou obrázky pařeziny a vybraných druhů hmyzu, na které v ní můžete narazit. Po odkrytí všech políček

Deštníkové druhy hmyzu

Médii nedávno prolétlo několik zpráv, že drasticky ubývá hmyz. V prestižních vědeckých studiích jsme se mohli dočíst, že nevmírají jen vzácné a ohrožené druhy hmyzu, ale snižují se dokonce populace nedávno běžných druhů. V ČR žije přibližně 30.000 druhů hmyzu, podle odhadů však vyhynulo neuvěřitelných 1500–3000 druhů. Hmyz hraje v přírodě klíčovou roli. Je potravou pro ptáky, ryby, obojživelníky, drobné savce. Má i značný význam pro člověka a jeho hospodaření v krajině. Mnoho hmyzích druhů opyluje rostliny nebo rozkládá organické zbytky. V zemědělské krajině a lesích pomáhají potlačovat nebo likvidovat nejrůznější škůdce.

Projekt LIFE Ze života hmyzu má za cíl alespoň trochu zmírnit úbytek specializovaných druhů hmyzu, které tu s námi po dlouhá staletí spolu existovaly. K tomu, abychom je byli schopni účinně chránit, chceme obnovit stanoviště, ve kterých mohou tyto druhy přežít. Účinným nástrojem jak zjistit, zda jsou tato stanoviště vhodná, je sledování vybraných speci-

zovaných druhů. Těm říkáme druhy deštníkové. Bývají vzácné a ohrožené a jsou něčím výjimečné; většinou jsou velké a nápadné a máme dostatek informací o jejich chování a nárocích. Pokud ochráníme tyto druhy, budeme schopni chránit i celou plejádu stejně ohrožených, ale daleko méně nápadných druhů. Deštníkové druhy jsme zavázáni chránit také v rámci Evropské unie a figurují jako cílové druhy soustavy chráněných území Natura 2000.

Roháč obecný

První dva druhy, které vám představíme a kterým se věnuje náš projekt, jsou zástupci hmyzu, kteří žijí ve světlých lesích, což jsou stanoviště, které v Česku prakticky neexistují. Roháč obecný (*roháč velký*) je největší evropský brouk. Samci mohou s kusadly dosahovat velikosti až 9 cm, samice jsou menší s nenápadnými kusadly. Kusadla samců nejsou určena pro lov nebo obranu, ale jako zbraň v soubojích s jinými samci, které podstupují v korunách starých stromů.

Roháč obecný (Foto Alois Kozubík)

zjistíte, že se na základní desce nacházejí obrázky vajíček, larev a kukel. Pomůcka obsahuje také popisy pařeziny a vybraných druhů i tabulku jejich vývojových stádií.

V naší spolupráci se školami se také snažíme, aby na jejich školních zahradách vznikaly přírodní prvky, které v žácích vytvoří množství žádoucích podnětů, které povedou k jejich celostnímu rozvoji. Jedná se například o hmyzí domeček, zelenou učebnu nebo bylinnou spirálu.

Studie

V roce 2018 jsme spojili síly s mezioborovým týmem odborníků k přípravě studie, která má posoudit společenské a ekonomické přínosy projektu LIFE Ze života hmyzu na území Bílých Karpat a Beskyd. K tomu proběhlo například dotazníkové šetření, které zjišťovalo názory a postoje obyvatel Bílých Karpat na cestovní ruch, zemědělství, trh práce, dotace a péči o krajinu. Dotazník vyplnilo téměř 200 účastníků. Mapovalo se i vnímání krajiny a proběhla anketa mezi starosty a dalšími rozhodovateli.

Marie Petřů
ředitelka VIS Bílé Karpaty

Samičky po páření kladou vajíčka do trouchnivějících kmenů, dutin a kořenů starých a mohutných stromů, hlavně dubů, ale i jiných druhů listnatých stromů. Z vajíček se vylíhnou larvy, jejichž vývoj trvá až 5 let a mohou dorůst velikosti až 10 cm. Larvy si nakonec zhotoví z trouchnu a trusu kokon a zakuklí se. Dospělce můžeme potkat od konce května přibližně do srpna, žijí jen několik týdnů a po páření hynou.

Roháči obecní žijí ve světlých listnatých lesích s velkými stromy. Dnes je najdeme převážně v zámeckých parcích, alejích či zahradách, kde vyhledávají staré odumírající stromy, jejich torza a pařezy. Tato místa připomínají svou strukturou

právě kdysi běžné pastevní světlé lesy, které v naší krajině prakticky neexistují, a proto jsou tyto brouci vytlačeni do okolí měst a vesnic. V Bílých Karpatech na české i slovenské straně se roháč vyskytuje v nižších polohách po celém území, především ve světlých doubravách a listnatých lesích se starými stromy.

Jasoň dymnivkový (Foto Libor Vojtíšek)

Jasoň dymnivkový

Dalším druhem světlých listnatých lesů je nápadný a velký motýl jasoň dymnivkový (*jasoň chochlačkový*). Jeho dospělí jedinci létají od konce dubna do začátku července pouze ve slunečných dnech. Po spáření vyhledávají samičky místa v polostínu, kde rostou dymnivky. Tam kladou do hrabanky a suchého listu vajíčka. Další rok na jaře se z vajíček vylíhnou housenky, které se živí ještě nekvetoucími dymnivkami, zakuklí se a v květnu a červnu téhož roku z kukly vyletí dospělý motýl.

Jasoni dymnivkoví nedokáží přežít v hustém lese, i když tam rostou koberce dymnivek. Vyhledávají pouze prosluněné listnaté lesy nebo jejich okraje, které musí být dostatečně rozvolněné. Nutnou podmínkou je návaznost světlých lesů na kvetoucí louky, kde se motýli páří a hledají nektar. Jasoň dymnivkový již vyhynul v Čechách a přežívá jen na několika málo lokalitách na Moravě – často pod elektrickým vedením, kde dochází k pravidelnému prosvětlování náletů dřevin. V Bílých Karpatech žijí populace jasoně ve vyšší nadmořské výšce na české straně kolem Javorníka, Starého Hrozenkova a kolem Brumova-Bylnice, na Slovensku okolo Vršatského Podhradi a Holubyho kopanic.

Jak roháč obecný, tak i jasoň dymnivkový doplatili na změny hospodaření v lesích. V lesích je pastva zakázána a porosty jsou dnes příliš husté. Dřevo na otop se už nezískává z výmladkových lesů, kde bylo možné z pařezů těžit dřevo opakovaně, aniž by se musel sázet nový les. V ta-

kových osluněných pařezech, které dosahovaly často bizarních tvarů a velikostí, nacházeli místo pro život roháci a mnoho dalších druhů saproxylických (majících rádo mrtvé dřevo) druhů hmyzu. Mezi mohutnými stromy a v rozvolněném porostu se mohli prohánět jasoni i další druhy dnes vyhynulých lesních motýlů.

Modrásci

Projekt Ze života hmyzu je zaměřen také na druhy motýlů luk a pastvin. Vybrali jsme tři druhy modrásků (*modráčik*) rodu *Phengaris*, které mají složitý vývojový cyklus a jsou v naší krajině na tom podobně špatně jako předešlé druhy. Prvním druhem je náš největší modrásek – modrásek černoskvrnný (*modráčik černoškvorný*). Část území Bílých Karpat a Beskyd, hlavně v oblasti Valašska, jsou jedním z posledních míst, kde se vyskytují relativně životaschopné a stabilní populace.

Housenky motýla žijí hlavně na mateřidouškách nebo dobromysli. Poté se spouštějí na zem, kde je najdou dělnice mravenců rodu *Myrmica*, které je odnesou do svého hnízda v zemi. Housenky ovšem nejsou tak nevinné, jak by se mohlo zdát, ale žijí se larvami mravenců.

Modrásek černoskvrnný žije na suchých, k jihu obrácených extenzivních pastvinách s nezapojeným drnem. Ovce, které se zde pasou, se vyhýbají právě mateřidoušce, která jim nechutná. Na takových pastvinách se líbí i mravencům. Modrásek podobných plošek s mravenci a mateřidouškou potřebuje k životu v krajině více. Je totiž dokázáno, že sem tam některá z populací vyhyne buď vlivem nemoci, či nepřízní počasí, takže je nutné, aby takových malých mikropopulací bylo v blízkosti více. Motýli v čase totiž mohou ze sousední populace znovu kolonizovat krátkodobě opuštěnou pastvinu.

Složitý vývojový cyklus, opouštění pastvy nebo zalesňování pastvin přivedlo tento druh na pokraj vymření. Změna hospodaření a úbytek tohoto modráška úzce souvisí s mizením starých hospodářů, které ještě na Valašsku můžeme potkat.

Podobný vývojový cyklus mají další dva cílové druhy. Jsou jimi modrásek bahenní (*modráčik bahnickový*) a modrásek očokvaný (*modráčik krvavcový*), které jsou též závislé na mravencích rodu *Myrmica*. Na rozdíl od předešlého druhu však potřebují k vývoji housenek porosty krvavce totenu (*krvavce lékařského*), který roste na vlhkých loukách. Příčiny úbytku těchto motýlů jsou také známé: vlhká luční stanoviště s jejich vzácnými obyvateli dopltila na odvodňování krajiny a meliorace mokřadů.

Modrásek černoskvrnný (Foto Ondřej Konvička)

Modrásek bahenní (Foto Marián Filípek)

Modrásek očokvaný (Foto Zdeněk Laštůvka)

Prástevník kostivalový
(Foto Zdeněk Laštůvka)**Prástevník kostivalový**

Ze seznamu druhů, kterým se projekt *Ze života hmyzu* věnuje, je na tom nejlépe prástevník kostivalový (*sprádač kostihojový*). Zastihnout jej můžeme od června do září na lesostepních stanovištích s bohatou bylinnou vegetací.

Housenky se živí na více druzích rostlin, jako jsou hluchavky, sadec konopáč (*konopáč obyčejný*) nebo starčky. Dospělce můžeme zastihnout nejčastěji na porostech vyšších nektaronosných bylin, např. na bodlácích, pcháčích (*pichliačoch*), dobromysli (*pamajoránu*) a dalších. Ačkoliv není tento druh ohrožen, naznačuje hodnotná stanoviště, na kterých se mohou vyskytovat další významné druhy.

Žluťásek barvoměnný

Svou labutí píseň zpívá náš poslední druh motýla, kterému je projekt věnován. Je jím žluťásek barvoměnný (*žltáčik zanošťov*). Tento druh vyžaduje mozaiku světých lesů, šetrně sečených luk s nektarem a živnou rostlinou, kterou je čilimník (*zanovět*), a míst ponechaných aspoň jeden rok neposečených. A to vše na velkých plochách.

V ČR je nevěstný od roku 2010 a na Slovensku jsou podle nejnovějších odhadů jeho populace před kolapsem. Mízi dokonce i v Rumunsku, kde donedávna existovaly stabilní populace. Projekt LIFE se tak snaží alespoň zmírnit dopad rychlých změn na vymírání nejohroženějších druhů.

Žluťásek barvoměnný
(Foto Jan W. Jongepier)

Jak je vidět, představené druhy hmyzu nemají na různých ustláno. Ochrana těchto druhů v dnešní průmyslově obdělávané krajině ztěžuje jejich složitý vývojový cyklus, malá a izolovaná stanoviště a úbytek drobných hospodářů, kteří udržují jemnou krajinou mozaiku.

Michal Plátek
zoolog pro realizaci projektu
LIFE Ze života hmyzu

Nelegálna výsadba paulovníi v Predpolome je už minulosťou, majiteľ ju v roku 2019 odstránil.
(Foto Katarína Rajcová)

úradu v sídle kraja. Ten vydá súhlas len vtedy, ak výsadba nebude mať nepriaznivý vplyv na pôvodné druhy a ich biotopy. Pre paulovniu túto istotu nemáme. Preto je potrebné sa riadiť tzv. princípom predbežnej opatrnosti a nepovoliť zavádzanie nových nepôvodných druhov. Vyplýva to z medzinárodného Dohovoru o biologickej diverzite.

Výzva

Správa CHKO Biele Karpaty dôrazne odpo-

rúča nepestovať druh paulovnia plstnatá a všetky jeho klony a hybridy. Existujúce nelegálne výsadby je nevyhnutné zlikvidovať a nahradiť ich pôvodnými druhmi drevín. Ako rýchlorastúcu drevinu pre plantáže možno využiť napríklad domácu drevinu topoľ osikový, včelám a včelárom dobre poslúži vrbá rakytová. K poľným cestám alebo ako solitéry do krajiny radšej sadiť plané hrušky alebo staré odrody ovocných drevín, ktoré znášajú nepriaznivé pôdne podmienky.

Paulovnie jednoducho do bielokarpatskej krajiny nepatria. Z opatrnosti ich netreba pestovať ani v záhradách v obci. Nechajme ich arborétam a botanickým záhradám.

Katarína Rajcová

Velké šelmy

Letos se v CHKO Beskydy uskutečnil již 35. ročník mapování velkých šelem (rys ostrovid, vlk obecný, medvěd hnědý). Všechny tyto druhy se současně v České republice vyskytují pouze zde.

v únoru historicky první velkoplošné mapování vytipovaných, potenciálně vhodných bělokarpatských lokalit.

Přínos šelem

Stále častěji se probírá otázka, zda tyto druhy patří do naší krajiny, nebo jsme ji lidskou činností pozměnili natolik, že zde již pro vrcholové predátory není místo. Za sebe musím jednoznačně říci, že velké šelmy mají nezastupitelnou úlohu v přírodě. Přestože mohou vzniknout, a také vznikají, konflikty ve vztahu k lidské činnosti, měli bychom návrat šelem vnímat veskrze pozitivně. Když pomínu skutečnost, že představují krásnou a majestátní ozdobu zdravého a dobře fungujícího přírodního prostředí, můžeme jejich přínos vidět také v ekonomické rovině. Dokáží například snížit škody, které způsobují srnci a jeleni na lesních porostech, na jejichž ochranu vynaloží státní lesy stovky milionů korun ročně.

Jak toho šelmy docílí? Není to jen v důsledku přímého lovu. V prostředí, kde se šelmy vyskytují, totiž můžeme pozorovat postupnou změnu v chování kořisti. Ta se stává opatrnější, nezdržuje se ve větších stádech delší dobu na jednom místě a díky tomu nepůsobí tak velké lokální škody. Mimořádně, přítomnost šelem zlepšuje i zdravotní stav populace kořisti, a to díky odstraňování převážně starších, nemocných či jinak oslabených jedinců.

Škody

Nejčastějším konfliktem mezi lidmi a šelmami jsou však škody,

které působí většinou vlci na hospodářských zvířatech. Chovatelé mohou podle zákona za tyto škody dostat kompenzaci a mohou čerpat i finanční prostředky na preventivní opatření, která zvyšují zabezpečení jejich chovů, a tím výrazně redukuje počet těchto případů.

Avšak ne všechny škody, které jsou připisovány velkým šelmám, mají skutečně na svědomí právě ony. V loňském roce šetřila Správa CHKO Bílé Karpaty dva případy ovci usmrčených loveckými psy. Kamerové záznamy potvrdily, že je majitel nechal volně pobíhat bez dozoru. Také výsledky z letošního mapování ukázaly, že se ve volné krajině pohybuje bez doprovodu člověka nejméně jeden velký pes, a to i v odlehklých místech.

Strach z velkých šelem proto rozhodně není na místě a můžeme jen doufat, že naše končiny budou i v budoucnu dál navštěvovat.

Tomáš Ernest Vondřejc

Vlk obecný (Foto Dana Bartošová)

Nebezpečná krása

V minulom roku bola v Predpolome v CHKO Biele Karpaty nájdená výsadba paulovníi. Na podnet Správy CHKO Okresný úrad odbor starostlivosti o životné prostredie v Novom Meste nad Váhom nariadil odstránenie výsadby. Prečo? Čo vadi ochráňarom na týchto krásne kvitnúcich, medonosných, rýchlo rastúcich drevinách?

Paulovnie sú známe ako nápadné okrasné dreviny, u nás pestované od 19. storočia v záhradách, parkoch a arborétach. Existuje niekoľko druhov, všetky pochádzajú z Číny, najčastejšie sa pestuje druh paulovnia plstnatá (*Paulownia tomentosa*). Tieto listnaté stromy tvoria pred vyrašením listov fialové lievikovité kvety, listy sú mimoriadne veľké, mäkké, dokážu viazať veľa CO₂, využívajú sa ako krmivo či hnojivo. Dreviny veľmi rýchlo rastú, drevo nemáva hrče (suky), takže je vhodné na stolárske spracovanie. Paulovnie znášajú aj nekvalitnú pôdu, nedosta-

tok zrážok, problémom pre ne môžu byť silné mrazy, ktoré ničia puky.

Rýchly rast

V posledných rokoch sa stalo hitom pestovanie paulovnie plstnatej, jej kríženecov a klonov na energetické účely. Pre záujemcov o založenie plantáže existuje široká ponuka sadeníc a semien so senzáčnym zoznamom vynikajúcich vlastností. Rýchlosť rastu je predajcami deklarovaná 2 až 3 metre ročne. Osemročný strom môže dosahovať výšku až 16 metrov. Po zrezaní opätovne zmladzuje, vytvára koreňové a pňové výmladky, ktoré umožňujú jeho rozširovanie a opätovnú regeneráciu. Ťažbu je možné realizovať už v treťom roku po výsadbe, ale odporúča sa v piatom až šiestom roku.

Vysoká regeneračná schopnosť paulovnie a tvorba množstva semien však ohrozuje prírodu a krajinu. Jej koreňový systém dosahuje hĺbku až 9 metrov, rast-

lina dokáže vyrásť aj z kúska koreňa. Preto po skončení využívania plantáže, čo je cca 20 rokov, býva veľmi ťažké výsadbu odstrániť. Je treba použiť vysoké dávky herbicidov na koreňovú sústavu.

Pri paulovni hrozí nebezpečenstvo invázneho šírenia do voľnej krajiny, nakoľko patrí medzi často splanujúce dreviny. Už bolo zaznamenané jej šírenie v Bratislave a okolí. V Českej republike je paulovnia zaradená do varovného zoznamu inváznych druhov, o ktorých je známe, že môžu spôsobiť škody.

Regulácia

Na Slovensku je na výsadbu a pestovanie nepôvodnej dreviny, akou je i paulovnia, za hranicami zastavaného územia obce potrebný súhlas Okresného

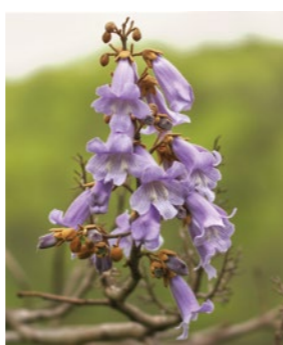

Foto Eric Hill

O žábě na prameni

Kresba Dagmar Uhlířková

Žijeme v podivné době. Naše planeta, pokud byste na ni koukali z Měsíce či z ještě větší dálky, je krásně modrá – to proto, že většinu jejího povrchu pokrývají hluboké oceány. Země je vodní planeta, mohli bychom říct, a přitom vody je čím dál větší nedostatek. Myslím pitné vody, která se dnes draze prodává a vozi se na velké vzdálenosti v lahvích, barelech a celých cisternách. Ubývá i obyčejné vody v pramenech, potocích, řekách a tůňkách. Když přijde o vodu celá vesnice, je to pohroma a píše se o tom v novinách, v televizi je řada reportáží a rozhovorů.

Když se něco takového stane v malém měřítku, třeba jen u jediné tůně, nikdo si toho ani nevšimne, a přitom pro místní zvířátka je to pohroma stejně veliká, ba horší. Takové příběhy se odehrávají čím dál častěji a nemusí to být jen všeobecným suchem. Jeden z nich, našťásti s dobrým koncem, se odehrál takto.

Jižně od Nedašovy Lhoty, na jednom z nenápadných přítoků potoka Hrušovky, byla tůň, tedy spíše jen tůňka, z jedné strany obklopená lesem, z druhé strany s výhledem do okolí. Jednou v květnu, sotva sluníčko prohřálo půdu, se (jako každý rok) sešlo u tůně mnoho žab a žabáků z okolí. Žabáci kvákali jako o duši a předváděli se před žabami, které cudně klopile oči a občas něco něžného kvákly. Co chvíli pak některý z žabáků se svojí vyvolenou zmizel pod hladinou nebo v přítmí lesa. Nakonec na břehu zůstaly jen dvě žaby. Jedna hodně stará a druhá, nu, řekli bychom dáma ve středních letech.

„Co se to děje s těmi žabáký? Kde nechali oči?“ začala lamentovat ta dáma.

„Nu, coby? Holt se jim líbí mladé žabky, proč si měli vybrat zrovna nás?“ odpověděla ta zkušenější, „já, kdybych mohla, bych si jistě žádného starce nevybrala.“

„Cožpak já jsem nějaká stařena? Jsem v nejlepších letech. Mám spoustu zkušeností a vím, jak to v životě

chodí. Jsem prostě ta nejlepší partie z naší tůně. Kam dali oči ti hlupáci ukvákání?“

„Tak už se uklidni, děvenko. Jednou to muselo přijít. Vidiš – i já jsem tu zbyla na ocet, jak se říká.“

„Co bych se uklidňovala a komu říkáš děvenko, babice jedna! Jsem dáma v nejlepších letech. Ale já to tak nenechám. Já se pomstím. Já jim ukážu, co to znamená mne urazit!“

Potom se ta rozčilená žába otočila a utíkala pryč od tůně vzhůru do svahu, proti proudu potůčku, co tůňku plnil. Netrvalo dlouho a doskákala až k prameni, který vyvěral pod kořeny starého buku. Už jednou tam byla a místo dobře znala. To proto tam nyní běžela, aby se pomstila. Doskákala až k prameni a svým tělem jej ucpala, jen hlava jí trčela ven.

„Však se v tůni radujte, užijte si, ono to brzy přestane,“ zabrblala a potom se nafoukla (to žaby moc dobře umí). Pramen byl uzavřen a ani kapička nyní neodtékala.

Po několika slunečných dnech začala tůňka, nyní bez přítoku, vysychat. Žaby brzy zjistily, že problém je u pramene, a tak chodily nahoru za zlou žabou, prosily ji, přemlouvaly, ba dokonce se pokusily ji z pramene vytáhnout. Ale kdeže. Zlá žába se ještě více nafoukla a nebylo síly, která by ji z pramene vyprostila. Na prosby a domlouvání vůbec nereagovala.

Brzy už to bylo opravdu zlé. Ve vysychající tůni plavalo velké množství pulců a zdálo se, že jejich osud je zpečetěn, že tůňka dříve vyschne, než se promění v malé žabky. Naštěstí se stal zázrak. Tedy nestal, ale přišel.

Jednou navečer se pod starým bukem u pramene objevil krásný mladý žabák. Byl cizí, jen tudy procházel. Když uviděl zlou žabu sedící v prameni, takto ji oslovil:

„Hezký večer, krásná dáma. Našla jste si skvělý příbytek, jen co je pravda. To ukazuje, že jste zkušená a moudrá, a to není naprosto běžné, když se spolu snoubí krása, zkušenost a moudrost.“

Zlá žába, když slyšela tolik lichotek, málem omdlela radostí a překvapením. Celá okouzlená povylezla z pramene a zrovna chtěla nějak slušně odpovědět tomu gentlemanovi, jenže na to už neměla čas. Tlak vody, která se celou dobu za uzavřeným pramenem hromadila, vystřelil zlou žabu jako dělovou kouli někam do lesní tmy.

„To je mi ale divný kraj, tady nezůstanu ani chvíli,“ vyhodnotil situaci žabák a skákal rychle pryč.

A zlá žába? Kdoví kde skončila, k tůni se už nikdy nevrátila. Zato tůňka se opět naplnila vodou a život zde pokračoval, jak se patří.

Pavel Bezděčka

Letní soutěž o tričko

Napiš nám správné odpovědi na tyto otázky a zúčastni se tak soutěže o tričko s motivem Bílých Karpat:

1. Jaká vývojová stádia má motýl?

- vajíčko, nymfa (ta po vylíhnutí vypadá jako menší verze dospělého jedince), dospělec
- vajíčko, housenka, kukla, dospělec
- vajíčko, housenka, kukla, housenka, kukla, dospělec

2. Jaká je stavba těla motýla?

- hlava, hrud', zadeček, 3 páry nohou, 2 páry křídel, 1 pár tykadel, sosák
- hlavohrud', zadeček, 4 páry nohou, 3 páry křídel, 1 pár tykadel, sosák
- hlava, hrud', zadeček, 3 páry nohou, 2 páry křídel, 2 páry tykadel, ocásek, sosák

3. Co znamená pojem deštníkový druh?

- ohrožený druh, který v jednom ze svých vývojových stádií potřebuje speciální suché prostředí, které mu lidé uměle navozují tzv. deštníkem
- druh, který vyhledává prostředí, kde je hodně vlhko
- když takový druh ochráníme, ochráníme také spoustu dalších méně nápadných ohrožených druhů

4. Jaký je náš největší modrásek?

- modrásek černoškrvný
- modrásek bahenní
- modrásek víčencový

5. Motýly rozdělujeme na:

- dopolední, odpolední, noční
- denní, noční
- ranní, večerní

6. Jak se nazývá věda o motýlech?

- lepidopterologie
- koleopterologie
- dendrologie

7. Čím jsou motýli pro člověka užiteční?

- jsou to opylovači
- chrání rostliny před mšicemi
- nejsou pro člověka nijak užiteční

8. Jakým způsobem může i laik podpořit motýly?

- vyhradí na vlastní zahradě část trávníku, na kterou vyseje kvetoucí byliny a kterou mozaikovitě seče 3x týdně, bez použití chemie
- pořadí hmyzí hotel
- vyhradí na vlastní zahradě část trávníku, na kterou vyseje kvetoucí byliny a kterou mozaikovitě kosí 2x ročně; případně kopřivy nechá růst jako živné rostliny pro housenky, nepoužívá chemii

9. Které vývojové stádium jasoně dymnívkového se živí ještě nekvetoucími dymnívkami?

- vajíčko
- housenka
- kukla

10. Jak se jmenuje sok motýla Emanuela, který se dvořil Makové panence?

- Mostafa
- Yossouf
- Ibrahim

Odpovědi na všech 10 otázek zašlete do 20. srpna na email redakce@bilekarpaty.cz nebo poštou na adresu ZO ČSOP Bílé Karpaty, redakce časopisu Bílé - Biele Karpaty, nám. Bartolomějské 47, 698 01 Veselí nad Moravou.

K odpovědi napišete druh (dámské/pánské) i svou velikost trička (např. S/M/L/XL/XXL).

Jeden vylosovaný výherce obdrží tričko s motivem trávy nebo motýla Bílých Karpat (dle vlastního výběru – napiš svůj výběr k odpovědím) a předplatné časopisu Bílé - Biele Karpaty na jeden rok.

Správné odpovědi z minulého čísla 2/2018: 1.a, 2.b, 3.c, 4.c, 5.a, 6.c, 7.a, 8.b, 9.a, 10.b. Výherce soutěže: Vít Zapletal (Staré Město u Uh. Hradiště). Tajenka osmisměrky: dormance.

Michaela Vratislavská
Kateřina Pukšicová
Veselí nad Moravou

Kresby Kateřina Konečná,
archiv VIS Bílé Karpaty

Osmisměrka

S T A N O V I Š T Ě A S O R
O Y M A O Ý O A Y E C O V O
S R S O L V T D K I N O T S
Á O K E L O P L A Z S S R T
K Á Á T L J U Č D A O H S L
Č R S S Ý S O K L K S U Y I
O I Š Y T K A D A R H A Z N
L L P R O Ů Ň K É K U K L A
Y O O L M R A V E N E C V K
P M M K C H A A Ý Č M E L Á K

V tajence osmisměrky odhalíš, jak se jmenuje náš největší noční motýl.

čmelák, kakost, kvas, kolo, kos, kosa, kukla, kůra, list, louka, mlok, motýl, mravenec, nov, okáč, ovoce, plaz, plch, pole, pyl, réva, rosa, rostlina, rys, sosák, stanoviště, strom, sysel, trsy, tykadla, voda, vos, vývoj, zahrada

Bílé - Biele Karpaty
časopis moravsko-slovenského pomezí

Předplatné prosím uhradte vydavateli ZO ČSOP Bílé Karpaty,
číslo účtu: **1442785399/0800**, variabilní symbol: **1111**.
Do zprávy uveďte „časopis BBK“ a vaše jméno.

Bližší informace najdete na csop.bilekarpaty.cz

Cena předplatného:
Česká republika 80 Kč
Slovensko 180 Kč

Poděkování

Toto číslo bylo vydáno v rámci projektu č. LIFE16 NAT/CZ/000731 s názvem *Ochrana vybraných druhů hmyzu soustavy Natura 2000 v přeshraniční oblasti Západních Karpat (ČR-SR)*, který je podpořen z programu LIFE EU a Ministerstvem životního prostředí ČR.

Obsah je vyjádřením autora a poskytovatelé dotace za něj nenesou odpovědnost.

Ministerstvo životního prostředí

Také děkujeme všem obcím, firmám, předplatitelům a příznivcům našeho časopisu za finanční podporu (řazení dle abecedy):

Mecenáši časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 3000 a více Kč):

Český svaz ochránců přírody (Praha), Evropská komise, Kongregace sester nejsvětější svátosti (České Budějovice), Ministerstvo životního prostředí (Praha), NET4GAS (Praha), Katarína Rajcová (Dubnica nad Váhom).

Patroni časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 1000–2999 Kč):

Obec Korytná, ZO ČSOP Pantoflíček (Slavkov), Aleš Cimala (Veletiny), Anna Hubáčková (Hodonín), Pavel Kolínský (Praha), Jaroslav Konečný (Veselí nad Moravou), Filip Kostecký (Brno), Miroslava Kozubíková (Brno), Alois Krobot (Napajedla), Jan Soukup (Brno), Jana Zehnulová (Brno).

Podporovatelé časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 500–999 Kč):

Obec Návojná, Karel Bábíček (Veverská Bítýška), Jarmila Barboříková (Štítná nad Vláří), Jiří Gajda (Strážnice), Antonín Hájiček (Radiměř), Jan Horák (Dolní Břežany), Petr Kaňovský (Vranov u Brna), Hana Kosířová (Strážnice).

Přispěvatelé časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 200–499 Kč):

rodina Binderova (Strážnice), Marie Blažková (Jablonec nad Nisou), Ivo Divoký (Zlín), Kamila Filipová (Praha), Zdeněk Habrovanský (Staré Město u Uh. Hradiště), Michal Hájek (Hluk), Aleš Jurčík (Vysoké Mýto), Josef Navrátilík (Nová Lhota), Ladislav Nevrlka (Uherský Brod), Šárka Otradovcová (Staré Město u Uh. Hradiště), Jiří Pech (Roupov), Jindřich Šmiták (Brno), Karla Vincencová (Brumov-Bylnice), Adam Zehnal (Rožnov p. Radhoštěm), Marie Žáková (Kunovice).

Redakce

Erratum

Na str. 16 čísla 2/2018 došlo k výměně popisků k fotografiím. Střední fotografie nepředstavuje lanýž vyduť, ale **kořenovec načervenalý**. Dolní snímek naopak vyobrazuje **lanýž vyduť**. Za tiskovou chybu se omlouváme.

Titulní strana: Modrásek očkováný / Modráček krvavcový (Foto Zdeněk Laštůvka)

Blíž přírodě

Pojďte s námi do přírody!
Otevřeli jsme pro vás
již více než 90 lokalit.

<p>Porovnejte si délku skoku s blechou nebo jelenem. Zásmucká Bažantnice Zásmuky / Kolín</p>	<p>Objevte studánku, kde žijí mločí skvrnití. Mločí studánka, Myslík / Frýdek-Místek</p>
<p>Bivakujte v zaniklé osadě. Umíř, Plachtín / Plzeň – sever</p>	<p>Otužte se v přírodním knajpovišti. Semanínská stezka, Semanín / Ústí n. Orlicí</p>
<p>Pohrajte si s vodním mlýnkem. Capartické louky, Capartice / Domažlice</p>	<p>Poučte se o jediné lokalitě kriticky ohrožené byliny kandík psí zub v ČR. Medník, Hradištko / Praha – západ</p>
<p>Obejděte s námi celý Svět. Cesta kolem Světa, Třeboň</p>	<p>Pozorujte až 160 druhů ptáků. Rezervace Štěpán, Děhylov / Ostrava</p>
<p>Učte se poznávat přírodu nejen očima. Les plný smyslů, Krásná Lípa / Děčín</p>	
<p>Podívejte se na líníště pro hady a ještěrky. Mokřadní louka Kolo, Slavkov / Uh. Hradiště</p>	

S Českým svazem ochránců přírody jsme v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě zpřístupnili veřejnosti již více než 90 přírodně cenných lokalit.

Přesvědčte se na www.blizpriode.cz a vyrazte rovnou do přírody!

www.net4gas.cz

Nová Bošáca - Predpoloma (Foto Sylva Mertanová)

Moravské Kopanice (Foto Helena Michalčíková)